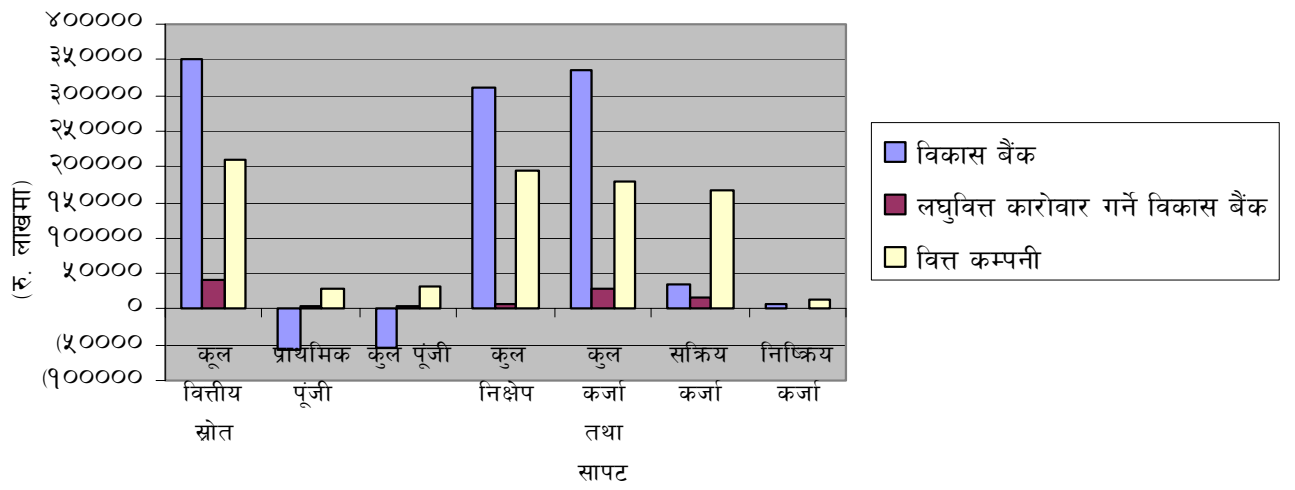

सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन २०६१

२०६१ आषाढ मसान्तको वित्तीय विवरण

नेपाल राष्ट्र बैंक
वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग

मन्तव्य

नेपाल राष्ट्र^a बैंकले आफ्नो स्थापनाकालदेखि नै वित्तीय क्षेत्रको विकास, विस्तार एवं स्थायित्वको लागि अहम् भूमिका निर्वाह गर्दै आएको तथ्य सर्वविदित नै छ। नेपाल राष्ट्र^a बैंकले नेपाल राष्ट्र^a बैंक ऐन, २०५८ ले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यअनुरूप मौद्रिक नीति निर्माण तथा सञ्चालन, स्वस्थ भुक्तानी प्रणालीको विकास र वित्तीय प्रणालीको दिगो विकासको लागि उपयुक्त नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य गरी बैंकलाई २१ सौं शताब्दीको सक्षम, सबल र भरपर्दो केन्द्रीय बैंकको रूपमा उभ्याउने प्रयास गरिरहेको तथ्य जग जाहेर नै छ।

अत्यधिक जोखिमयुक्त वातावरणमा रहने बैकिङ्ग एवं वित्तीय क्षेत्रको क्रियाकलापको उपयुक्त अनुगमन गरी वित्तीय अनुशासन कायम गराउने र सर्वसाधारणको निक्षेपको संरक्षण गरी बैकिङ्ग क्षेत्रप्रति सर्वसाधारणको अटल विश्वास अभिवृद्धि गर्ने कार्य गर्नुपर्ने भएकोले वित्तीय संस्थाहरूको सुपरिवेक्षण कार्यलाई अत्यन्त सबल, सक्षम र सुभ्रबुक्त साथ अगाडि बढाइएअनुरूप देशमा स्वस्थ, दिगो र विश्वास योग्य वित्तीय प्रणालीको विस्तार एवं विकास हुँदै गइरहेको छ। यदाकदा हाम्रो सुपरिवेक्षण प्रणाली कमजोर रहेको र सुपरिवेक्षकप्रति प्रश्न उठ्ने गरे तापनि देशमा स्थिर वित्तीय प्रणाली निर्माण हुन सक्नुमा सुपरिवेक्षकको मेहनत, लगनशीलता र इमान्दारी नै प्रमुख कारण रहेको तथ्यलाई नकार्न मिल्दैन। हामीले नेपाल राष्ट्र^a बैंकको सुपरिवेक्षकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्न कानूनी सुधार, नीतिगत व्यवस्थामा समयानुकूल परिमार्जन, स्पष्ट सुपरिवेक्षण निर्देशिकाको व्यवस्था तथा विभागीय संरचनामा सुधार गरिसकेको भए पनि यस दिशामा अझै मेहनतका साथ कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता विद्यमान नै देखिन्छ।

देशले अवलम्बन गरेको उदार आर्थिक नीतिको परिणाम स्वरूप वित्तीय संस्थाहरूको स्थापना हुने क्रम बढ्दै गएको भए तापनि वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभागले त्यस्ता संस्थाहरूको नियमित अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गरी ती संस्थालाई सबल र सक्षम बनाउँदै तिनीहरूको वित्तीय स्वस्थता सुधार ल्याउन योगदान पुऱ्याइरहेको छ। वित्तीय प्रणालीमा रहेका हरेक संस्था उत्तिकै सबल नभए तापनि स्वस्थ र पारदर्शी वातावरणमा कार्य गरी तिनीहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गराउन, मर्यादित अनुशासित र संस्थागत सुशासन कायम गराउन सुपरिवेक्षकले निकै महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको तथ्य यस अवसरमा स्मरण गर्दै भावी चुनौतीको सामना गर्न सुपरिवेक्षकहरू अझ सचेत र सबल हुनुपर्ने कुरा स्मरण गराउन चाहन्छु।

साथै, विभागले आ.व. २०६०/६१ मा सम्पादन गरेका विभिन्न कार्यहरूलाई वार्षिक सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन, २०६१ को रूपमा प्रकाशन गर्न लागेको अवसरमा प्रतिवेदन कार्यमा संलग्न विभागका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

मिति: २०६२ आषाढ

विजयनाथ भट्टराई
गभर्नर

दुई शब्द

देशको वित्तीय प्रणालीमा नयाँ-नयाँ उपकरण, सेवा तथा प्रविधि, बजार तथा जनसहभागितामा वृद्धि भएअनुरूप दिनप्रतिदिन नेपाल राष्ट्र^a बैंकको भूमिका तथा जिम्मेवारीमा पनि जटिलता एवं चुनौतीहरू क्रमशः थपिदै गइरहेका छन् । अर्थतन्त्रको दिगो विकासका लागि नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने केन्द्रीय बैंकको प्रमुख उद्देश्यअनुसार नेपाल राष्ट्र^a बैंकले आफ्नो सुपरिवेक्षकीय भूमिकालाई समयानुरूप अझ सक्षम बनाउँदै जानुपर्ने अनिवार्य आवश्यकता रहेको छ । वित्तीय क्षेत्रको सम्पत्ति एवं दायित्वमा आउने परिवर्तन संस्थामा आउने उतार चढावलाई मध्यनजर राखी फराकिलो हुँदै गइरहेको वित्तीय क्षेत्रमा देखिएका विविध किसिमका जोखिमहरूलाई कम गर्न तथा जनविश्वास अभिवृद्धि गर्न निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको कुरा सर्वविदित नै छ ।

यसै सन्दर्भमा विभागले वर्षभरि सम्पादन गरेका कार्यहरूलाई जनसमक्ष ल्याउने उद्देश्यले सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन, २०६१ को रूपमा यसलाई प्रकाशन गरिएको छ । प्रकाशनको सिलसिलामा कतिपय कमी कमजोरी रहेका हुन सक्छन् । ती कमी कमजोरीहरूलाई समयमै सुझावको रूपमा औल्याइ दिनुभएमा आगामी दिनमा यस्ता प्रतिवेदनलाई चुस्त र दुरुस्त बनाउन सहयोग पुग्ने आशा एवं विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा यस प्रयासमा संलग्न विभागका निर्देशकहरू, नीति योजना एवं विश्लेषण शाखाका अधिकृत एवं कर्मचारीहरू, कम्प्युटर, गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण, कार्यान्वयन शाखा एवं आन्तरिक प्रशासनलगायत सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्ने, प्रेस, सामान्य सेवा विभाग आदि सबैमा हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, वित्तीय क्षेत्रलाई मर्यादित, स्वस्थ, प्रतिस्पर्धि र अनुशासित बनाई वित्तीय प्रणालीमा सुशासन कायम गराउन सबै क्षेत्रबाट निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

मिति: २०६२ आषाढ

वीरविक्रम रायमाझी
कार्यकारी निर्देशक

विषय-सूची

<u>खण्ड- क</u>	<u>परिचय, उद्देश्य र कार्यक्षेत्र</u>	<u>पेज नं.</u>
	१) परिचय	१
	२) उद्देश्य	१
	३) कार्यक्षेत्र	२
<u>खण्ड- ख</u>	<u>वित्तीय परिसूचकहरू</u>	<u>३-७</u>
	१) केही वित्तीय परिसूचकहरू	३
	२) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सङ्ख्यात्मक विवरण	४
	३) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन र कर्जा लगानी स्थिति	५
	४) विकास बैंक, लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीहरूको कर्जा स्थिति (२०६१ आषाढ मसान्तसम्मको)	६
	५) विकास बैंक लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीहरूको पूँजीकोषको स्थिति	७
<u>खण्ड- ग</u>	<u>निरीक्षणका आधार, किसिम, प्रक्रिया र अन्य</u>	<u>८-११</u>
	१) निरीक्षणका आधारहरू	८
	२) निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका किसिमहरू	९
	३) निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण प्रक्रिया	१०
	४) २०६०/६१ को मौद्रिक नीति तथा निरीक्षण एवम् सुपरिवेक्षण कार्य	१०
	५) २०६०/६१ को वार्षिक कार्ययोजना	११
	६) २०६०/६१ को कार्यसम्पादन	११
<u>खण्ड- घ</u>	<u>गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदनको कार्यान्वयन र अन्य</u>	<u>१२-४७</u>
	<u>गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण</u>	<u>१२</u>
	१) विकास बैंक	१३
	२) लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंकहरू	२०
	३) वित्त कम्पनी	२५
	४) सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजत-पत्र प्राप्त सहकारी संस्थाहरू	३३
	<u>प्रतिवेदनको कार्यान्वयन</u>	<u>४०</u>
	क) विकास बैंक	४०
	ख) वित्त कम्पनी	४२
	ग) सहकारी संस्था	४५
	घ) गैरसरकारी संस्था	४६
	<u>अन्य कार्यहरू</u>	<u>४७</u>
	क) विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण	४७
	ख) छलफल गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया र बैठक	४७
	<u>अनुसूचीहरू</u>	<u>४८-५७</u>

विषय-सूची

<u>खण्ड- क</u>	<u>परिचय, उद्देश्य र कार्यक्षेत्र</u>	<u>पेज नं.</u>
	१) परिचय	१
	२) उद्देश्य	१
	३) कार्यक्षेत्र	२
<u>खण्ड- ख</u>	<u>वित्तीय परिसूचकहरू</u>	<u>३-७</u>
	१) केही वित्तीय परिसूचकहरू	३
	२) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सङ्ख्यात्मक विवरण	४
	३) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन र कर्जा लगानी स्थिति	५
	४) विकास बैंक, लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीहरूको कर्जा स्थिति (२०६१ आषाढ मसान्तसम्मको)	६
	५) विकास बैंक लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीहरूको पूँजीकोषको स्थिति	७
<u>खण्ड- ग</u>	<u>निरीक्षणका आधार, किसिम, प्रक्रिया र अन्य</u>	<u>८-११</u>
	१) निरीक्षणका आधारहरू	८
	२) निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका किसिमहरू	९
	३) निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण प्रक्रिया	१०
	४) २०६०/६१ को मौद्रिक नीति तथा निरीक्षण एवम् सुपरिवेक्षण कार्य	१०
	५) २०६०/६१ को वार्षिक कार्ययोजना	११
	६) २०६०/६१ को कार्यसम्पादन	११
<u>खण्ड- घ</u>	<u>गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदनको कार्यान्वयन र अन्य</u>	<u>१२-४७</u>
	<u>गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण</u>	<u>१२</u>
	१) विकास बैंक	१३
	२) लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंकहरू	२०
	३) वित्त कम्पनी	२५
	४) सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजत-पत्र प्राप्त सहकारी संस्थाहरू	३३
	<u>प्रतिवेदनको कार्यान्वयन</u>	<u>४०</u>
	क) विकास बैंक	४०
	ख) वित्त कम्पनी	४२
	ग) सहकारी संस्था	४५
	घ) गैरसरकारी संस्था	४६
	<u>अन्य कार्यहरू</u>	<u>४७</u>
	क) विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण	४७
	ख) छलफल गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया र बैठक	४७
	<u>अनुसूचीहरू</u>	<u>४८-५७</u>

खण्ड- क

परिचय, उद्देश्य र कार्यक्षेत्र

१. परिचय

वि.सं.२०४० को दशकदेखि नेपालले अवलम्बन गरेको उदार आर्थिक नीतिको परिणामस्वरूप बैङ्क एवम् वित्तीय संस्थाहरूको स्थापना हुने क्रम द्रुततर गतिले बढ्दै गई २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा संख्यात्मक हिसावले वित्त कम्पनी ५९, विकास बैङ्क २०, ग्रामीण विकास बैङ्क ५, सहकारी संस्था २१ र गैर सरकारी संस्था ४४ गरी कुल १४९ रहेका छन् । वित्तीय कारोवारलाई पारदर्शी बनाउन एवम् बजारमा स्वस्थ प्रतिस्पर्धा कायम गराउन वाणिज्य बैङ्कका अतिरिक्त विकास बैङ्क, वित्त कम्पनी, लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्क, सहकारी संस्था एवं सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने वित्तीय संस्थाहरूको स्थापनालाई प्रोत्साहन गरि परम्परागत रूपमा रहेको वित्तीय प्रणालीलाई आधुनिकतातर्फ उन्मुख सशक्त बनाउनु आवश्यक थियो । यसै परिप्रेक्ष्यमा छरिएर रहेको बचतलाई परिचालन गरी स्थानीय स्तरमा लगानी प्रवर्द्धन गर्न सहकारी संस्थाहरूलाई सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने इजाजत प्रदान गर्नुका साथै गैरसरकारी संस्थालाई वित्तीय मध्यस्थताको कार्य गर्ने अनुमति प्रदान गरियो । यसबाट वित्तीय बजारमा विभिन्न किसिमका संस्थाहरूले भिन्नभिन्न रूपले वित्तीय कारोवार गर्न सक्ने वातावरण सिर्जना भयो । वित्तीय बजारमा नयाँनयाँ उपकरण एवम् प्रविधिको प्रयोग हुन थाल्यो । फलस्वरूप यस क्षेत्रमा विविध प्रकारका जोखिम समेत बढ्दै गए ।

अर्थतन्त्रको दिगो विकासको निमित्त मूल्य स्थिरता कायम गराउने, स्वस्थ तथा सक्षम भुक्तानी प्रणालीको विकास गर्ने, बैकिङ्ग तथा वित्तीय प्रणालीको स्वस्थ एवम् भर पर्दो विकासको लागि उपयुक्त नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य केन्द्रीय बैङ्कका प्रमुख उद्देश्यअन्तर्गत नै पर्दछन् । फराकिलो हुँदै गएको वित्तीय क्षेत्र र यस क्षेत्रमा बढ्दै गइरहेको जोखिमको कारण नेपाल राष्ट्र बैङ्कले आफ्नो सुपरिवेक्षकीय भूमिकालाई पनि समयानुकूल सक्षम बनाउँदै अझ सूक्ष्म र गहन रूपमा यस क्षेत्रको निगरानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखियो ।

२. उद्देश्य

अर्थतन्त्रमा देखापर्ने विभिन्न आर्थिक एवम् गैर आर्थिक उतार चढावहरूको प्रभाव वित्तीय क्षेत्रमा पनि पर्दछ । देशको समष्टिगत नीतिहरूको परिणाम स्वरूप वित्तीय क्षेत्रको वित्तीय सम्पत्ति एवम् दायित्वको संरचनामा परिवर्तन आउन सक्दछ । एउटा वित्तीय संस्था यस्ता उतार-चढावबाट प्रभावित भएमा यसको असर समग्र वित्तीय क्षेत्रमा पर्ने भएकोले केन्द्रीय बैङ्कद्वारा वित्तीय संस्थाहरूको क्रियाकलापसम्बन्धी सूक्ष्मावलोकन हनु अत्यावश्यक छ । यसै क्रममा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले देशमा फराकिलो हुँदै गएको वित्तीय क्षेत्रको नियमित रूपमा निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्दै आएको छ ।

देशको वित्तीय क्षेत्रलाई वाञ्छित दिशा प्रदान गर्न र यस क्षेत्रमा निहित जोखिम कम गर्न नियमित रूपमा गरिने निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यका उद्देश्यहरू देहाएवमोजिम रहेका छन्-

- देशको द्रुततर आर्थिक विकासका लागि स्वस्थ र कुशल वित्तीय क्षेत्रको निर्माण गर्ने,
- राष्ट्रिय आर्थिक नीतिअन्तर्गत वित्तीय क्षेत्रले समुदायको विविध आवश्यकता परिपूर्ति गरेको छ वा छैन, यकीन गर्ने,

- स्वस्थ वित्तीय प्रणालीका साथै वित्तीय संस्थाहरूको सुरक्षामार्फत निक्षेपकर्ताहरूको हितको प्रवर्द्धन गर्ने,
- कुशल वित्तीय बजारको निर्माण गरी वित्तीय स्थिरता कायम गर्ने,
- देशमा प्रचलित नियम, कानून तथा जारी गरिएका निर्देशनहरूको पूर्ण पालना गर्न लगाउने,
- वित्तीय संस्थामा प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा नियन्त्रण प्रणालीको विकास गराउने,
- वित्तीय क्षेत्रमा देखापर्ने पूर्व सावधानी सङ्केतहरूमार्फत् समस्यालाई समयमा नै पहिचान गर्ने ।

उपर्युक्त उद्देश्य प्राप्तिका लागि यस विभागले वाणिज्य बैङ्कवाहेक अन्य सम्पूर्ण वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्नुका साथै नियमन कार्यमा समेत आवश्यक सहयोग पुऱ्याउँदै आएको छ ।

३. कार्यक्षेत्र

२०६१ आषाढ मसान्तमा यस विभागको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यक्षेत्र (Supervisory umbrella) भित्र पर्ने वित्तीय संस्थाहरूको नामावली अनुसूची- १ मा रहेको छ ।

खण्ड- ख

वित्तीय परिसूचकहरू*

१. केही वित्तीय परिसूचकहरू

(रु. लाखमा)

क्र. सं.	शीर्षक	आ.व.		
		२०५८।५९	२०५९।६०	२०६०।६१
१)	कूल गार्हस्थ उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	४०५६३००	४३५५३००	४७२४२००
२)	कूल निक्षेप#	२०३६२००	२२६८०००	२६१००६०
(क)	वाणिज्य बैङ्कहरू	१६५०९००	१८०८७००	२०७९४००
(ख)	अन्य वित्तीय संस्थाहरू	३८५३००	४५९३००	५३०६६०
३)	कूल कर्जा#	१४७३२००	१६३६६००	१८४७३२६
(क)	वाणिज्य बैङ्क	१०६३३००	११५७३००	१२९१७००
(ख)	अन्य वित्तीय संस्था	४०९९००	४७९३००	५५५६२६
४)	कूल निक्षेप/गार्हस्थ उत्पादन (%)	५०.१९	५२.०७	५५.२५
५)	कूल कर्जा/गार्हस्थ उत्पादन (%)	३६.३१	३७.५७	३९.१०
६)	कूल निक्षेपमा वाणिज्य बैङ्कको अंश (%)	८१.०७	७९.७५	७९.६७
७)	कूल निक्षेपमा अन्य वित्तीय संस्थाको अंश (%)	१८.९३	२०.२५	२०.३३
८)	कूल कर्जामा वाणिज्य बैङ्कको अंश (%)	७२.१७	७०.७१	६९.९२
९)	कूल कर्जामा अन्य वित्तीय संस्थाको अंश (%)	२७.८३	२९.२९	३०.०७
१०)	कूल गार्हस्थ उत्पादनको वृद्धिदर (प्रचलित मूल्यमा) (%)	३.१	७.४	८.५
११)	कूल गार्हस्थ उत्पादनको वृद्धिदर (२०५१।५२ को स्थिर मूल्यमा) (%)	(०.६)	३.१	३.७
१२)	कूल निक्षेपको वृद्धिदर (%)	३.९	११.३८	१५.०८
१३)	कूल कर्जाको वृद्धिदर (%)	१९.७२	११.०९	१२.८७

गैरसरकारी संस्थाको निक्षेप र कर्जा समावेश छैन ।

* स्रोत:

(१) आर्थिक सर्वेक्षण, २०६०।६१ (अर्थ मन्त्रालय) ।

(२) Banking and Financial Statistics Volume No. 42 (NRB).

(३) बैकिङ्ग खबरपत्र पूर्णाङ्क ४४ ।

देशको कूल गार्हस्थ उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा) आ.व. २०५८।५९, २०५९।६० र २०६०।०६१, मा क्रमशः ३.१ प्रतिशत, ७.४ प्रतिशत र ८.५ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ भने आ.व. २०५१।५२ को स्थिर मूल्यमा क्रमशः (-) ०.६ प्रतिशत, ३.१ प्रतिशत र ३.७ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ, जब कि सो अवधिमा विश्वको आर्थिक वृद्धिदर क्रमशः २.३ प्रतिशत, ३.० प्रतिशत र ३.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

त्यस्तै सोही अवधिमा बैङ्क एवम् वित्तीय क्षेत्रको निक्षेपको वृद्धि दर क्रमशः ३.९ प्रतिशत, ११.३८ प्रतिशत र १५.०८ प्रतिशत रहेको छ भने कर्जाको वृद्धि दर क्रमशः १९.७२ प्रतिशत, ११.०९ प्रतिशत र १२.८७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आ.व. २०६०।६१ मा वित्तीय क्षेत्रको निक्षेप वृद्धि दर, कर्जाको वृद्धिदरभन्दा बढी रहेको देखिन्छ । यसो हुनुमा देशमा अशान्ति र असुरक्षा प्रमुख कारकको रूपमा देखिन्छ ।

सो अवधिमा देशको कूल निक्षेप/गार्हस्थ उत्पादन अनुपात अंश क्रमशः ५०.१९ प्रतिशत, ५२.०७ प्रतिशत र ५५.२५ प्रतिशत रहेको छ भने कूल कर्जा/गार्हस्थ उत्पादन अनुपात क्रमशः ३६.३१ प्रतिशत ३७.५७ प्रतिशत र ३९.१० प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै उक्त अवधिमा कूल निक्षेपको संरचनामा वाणिज्य बैङ्करूको अंश क्रमशः ८१.०७ प्रतिशत ७९.७५ प्रतिशत र ७९.६७ प्रतिशत रहेको छ भने अन्य वित्तीय संस्थाको अंश क्रमशः १८.९३ प्रतिशत २०.२५ प्रतिशत र २०.३३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । निक्षेपको अंशमा वाणिज्य बैङ्कको अंश क्रमशः कम हुँदै गएको र वित्तीय संस्थाको अंश क्रमशः बढेको देखिन्छ । त्यस्तै उक्त अवधिको कूल कर्जामा वाणिज्य बैङ्कको अंश क्रमशः ७२.१७ प्रतिशत ७०.७१ प्रतिशत र ६९.९२ प्रतिशत रहेको र वित्तीय संस्थाको अंश क्रमशः २७.८३ प्रतिशत २९.२९ प्रतिशत र ३०.०७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी कर्जातर्फ पनि वाणिज्य बैङ्कको अंश उल्लेख्य रूपमा घटेको देखिन्छ भने वित्तीय संस्थाको अंश उल्लेख्य रूपमा बढेको देखिन्छ ।

नेपालको बैकिङ्ग तथा वित्तीय बजारको इतिहासमा वाणिज्य बैङ्क स्थापना भई कार्य गर्दै आएको भण्डै सात दशक भइसकेको छ भने वित्तीय संस्थाको इतिहास भण्डै एक दशकको मात्र रहेको छ । एक दशकको छोटो अवधिमा वित्तीय संस्था पनि सङ्ख्यात्मक एवम् कारोवारको परिमाणका आधारमा वित्तीय बजारमा प्रमुख हिस्सेदारको रूपमा विकसित भइरहेका देखिन्छन् ।

२. बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको सङ्ख्यात्मक विवरण*

क्र.सं.	संस्थाको नाम	वर्ष		
		२०५९ आषाढ	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ
१)	वाणिज्य बैङ्क	१६	१७	१७
२)	गैर बैङ्क वित्तीय संस्था	१३४	१५२	१४९
	(क) वित्त कम्पनी	५४	५७	५९
	(ख) विकास बैङ्क	१०	१०	१४
	(ग) लघुवित्त विकास बैङ्क	११	११	११
	(घ) सहकारी संस्था	३४	३४	२१
	(ङ) गैरसरकारी संस्था	२५	४०	४४
३)	वाणिज्य बैङ्कको वृद्धि प्रतिशत	६.६६	६.२५	-
४)	गैरबैङ्क वित्तीय संस्थाको वृद्धि प्रतिशतमा	१७.५४	१३.४३	(१.९७)
५)	कूल सङ्ख्यामा वाणिज्य बैङ्कको सङ्ख्याको प्रतिशत	१०.६७	१०.०६	१०.२४
६)	कूल सङ्ख्यामा वित्तीय संस्थाको सङ्ख्याको प्रतिशत	८९.३३	८९.९४	८९.७६

नेपालको वित्तीय प्रणालीमा अन्य वित्तीय संस्थाको सङ्ख्या वि.सं. २०६० को दशकमा उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भएको छ । वित्तीय क्षेत्रमा गरिएको उदारीकरणको फलस्वरूप यस क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी बढेको र सरकारी क्षेत्रका बैङ्कको तुलनामा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको कार्य सम्पादन स्तरसमेत उच्च रहेको देखिन्छ, साथै यी संस्थाहरूको बजार हिस्सा (Market share) पनि क्रमशः बढिरहेको छ ।

नेपालमा विगत तीन वर्षमा वाणिज्य बैङ्कको सङ्ख्यात्मक वृद्धि क्रमशः ६.६६ प्रतिशत, ६.२५ प्रतिशत र ०.०० प्रतिशत देखिन्छ भने सोही अवधिमा वित्तीय संस्थाको वृद्धि क्रमशः १७.५४ प्रतिशत, १३.४३ प्रतिशत र (१.९७) प्रतिशत भएको देखिन्छ । २०५९ आषाढ २०६० र २०६१ आषाढमा बैङ्क तथा

वित्तीय संस्थाको कूल सङ्ख्या क्रमशः १५०, १६९ र १६६ रहेकोमा उक्त सङ्ख्यामध्ये क्रमशः १०.६७ प्रतिशत बैङ्क, ८९.३३ प्रतिशत वित्तीय संस्था, १०.०६ प्रतिशत बैङ्क, ८९.९४ प्रतिशत वित्तीय संस्था र १०.२४ प्रतिशत बैङ्क ८९.७६ प्रतिशत वित्तीय संस्था रहेको देखिन्छ ।

३. बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन र कर्जा लगानी स्थिति*

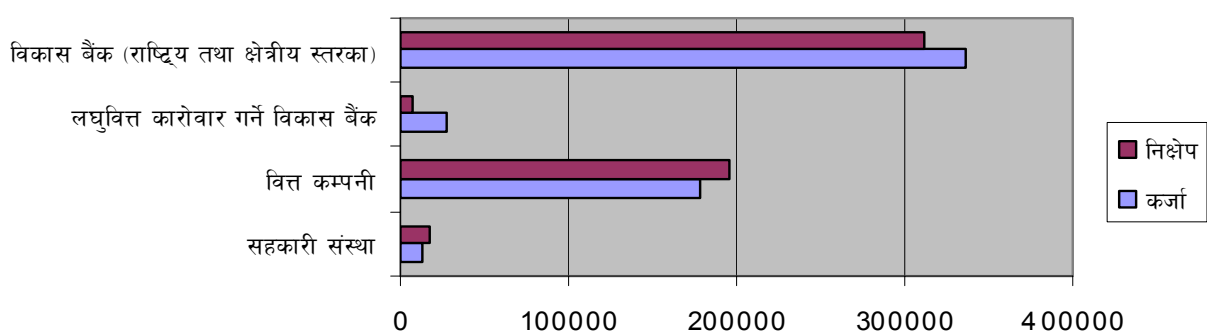
(रु. लाखमा)

क्र. सं.	संस्थाहरू	निक्षेप			कर्जा		
		२०५९ आषाढ	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०५९ आषाढ	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ
१)	वाणिज्य बैङ्क	१६५०९००	१८०८७००	२०७९४००	१०६३३००	११५७३००	१२९१७००
२)	वित्तीय संस्थाहरू	३८५३००	४५९३००	५३०६६०	४०९९००	४७९३००	६५५६२६
	(क) वित्त कम्पनी	१३४५००	१६५१००	१९४९३६	११९५००	१४४७००	१७८५०८
	(ख) विकास बैङ्कहरू (राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय स्तरका)	२३५१००*	२७५०००*	३११९८८#	२७७३००*	३२००००*	३३५७६०#
	(ग) लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरू (ग्रामीण विकास बैङ्कहरू समेत)	-	-	६९९४	-	-	२८२५८
	(घ) सहकारी संस्था	१५७००	१९२००	१६७४२	१३१००	१४६००	१३१००
३)	कर्जा निक्षेप अनुपात (प्रतिशत)						
	(क) वाणिज्य बैङ्क	६४.४०	६३.९८	६२.१२			
	(ख) वित्तीय संस्था	१०६.३८	१०४.३५	१०४.७०			

- गैरसरकारी संस्थाको निक्षेप र कर्जा समावेश नभएको ।

कृषि विकास बैङ्क र घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैङ्कको तथ्याङ्क अपरिष्कृत वासलातको आधारमा समावेश गरिएको तथा नेपाल औद्योगिक विकास निगमको तथ्याङ्क समावेश नभएको ।

* लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको समेत तथ्याङ्क समावेश भएको ।

(रु. लाखमा)

२०५९ आषाढ मसान्तमा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन र कर्जा लगानी स्थिति

वाणिज्य बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको निक्षेप परिचालन तथा कर्जा लगानीको अवस्थालाई दृष्टिगत गर्दा वाणिज्य बैङ्कको कर्जा निक्षेप अनुपात २०५९ आषाढ २०६० आषाढ र २०६१ आषाढमा क्रमशः ६४.४०, ६३.९८ र ६२.१२ रहेको देखिन्छ । यसबाट कूल निक्षेपको दुई तिहाइभन्दा कम रकम मात्र कर्जा लगानी गरेको देखिन्छ । वित्तीय संस्थाको कर्जा निक्षेप अनुपात २०५९ आषाढ, २०६० आषाढ र २०६१ आषाढमा क्रमशः १०६.३८, १०४.३५ र १०४.७० रहेको देखिन्छ । वाणिज्य बैङ्कको निक्षेप कर्जा अनुपात कम रहनुको कारण बैङ्कको निक्षेप कर्जा सापटबाहेक अन्य बैकिङ्ग सेवामा प्रयोग हुनु हो । वित्तीय संस्थाको क्रियाकलाप लगानीबाहेक अन्य बैकिङ्ग सेवामा कम रहेको कारण अधिकांश स्रोत कर्जा लगानीमा केन्द्रित हुने गरेको देखिन्छ ।

४. विकास बैङ्क लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्क तथा वित्त कम्पनीहरूको कर्जा स्थिति (२०६१ आषाढ मसान्तसम्मको)

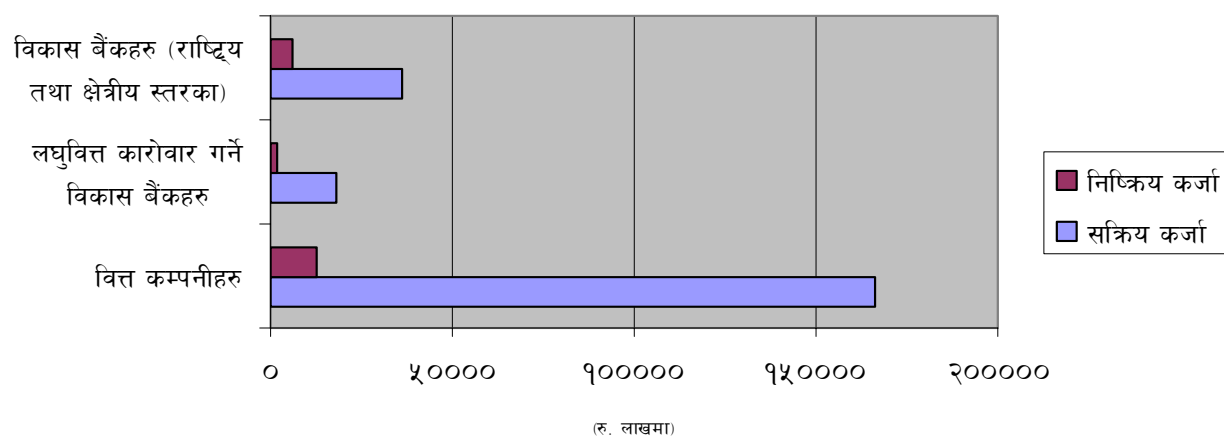
(रु. लाखमा)

क्र.सं	विवरण	*विकास बैङ्कहरू (राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय स्तरका)	**लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरू	वित्त कम्पनीहरू	जम्मा
१	कुल कर्जा	४२३४७	१९८००	१७८५०८	२४०६५५
२	सक्रिय कर्जा	३६१७२	१७९००	१६६०७०	२२०१४२
३	निष्क्रिय कर्जा	६१७५	१९००	१२४३८	२०५१३
४	सक्रिय कर्जाको प्रतिशत	८५.४२	९०.३६	९३.०३	९१.४७
५	निष्क्रिय कर्जाको प्रतिशत	१४.५८	९.६४	६.९६	८.५३

* कृषि विकास बैङ्क र नेपाल औद्योगिक विकास निगम बाहेक ।

** Provisional Statement मा आधारित ।

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा प्राप्त विवरणअनुसार विकास बैङ्क र वित्त कम्पनीहरूको कुल कर्जामध्ये निष्क्रिय कर्जाको अंश ८.५३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । विकास बैङ्कहरूतर्फ नेपाल विकास बैङ्कको आफ्नै कुल कर्जा Portfolio को ३७.७७ प्रतिशत निष्क्रिय कर्जा रहेकोले समग्र प्रणालीको भन्दा बढी १४.५८ प्रतिशत निष्क्रिय कर्जा रहन गएको देखिन्छ ।

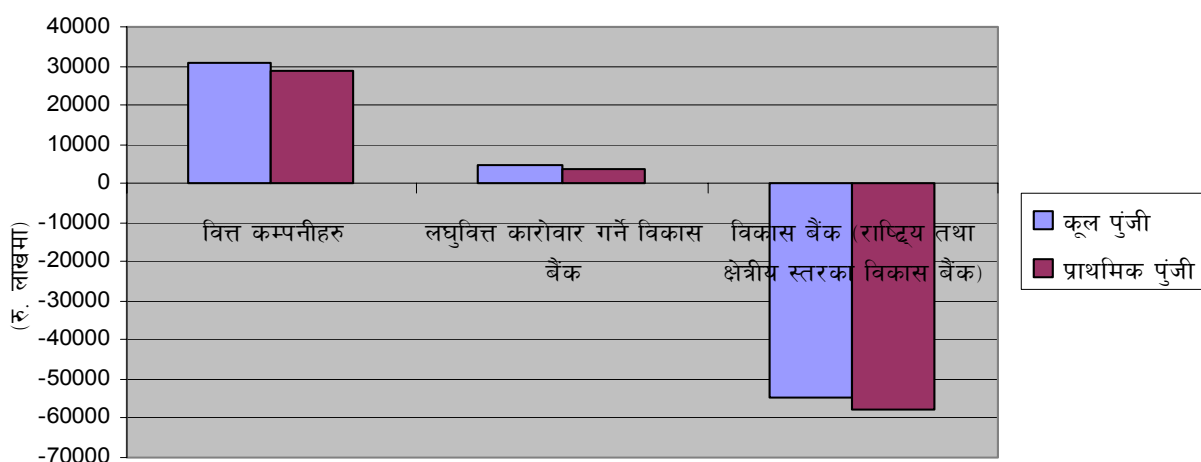
२०६१ आषाढ मसान्तसम्मको कर्जा स्थिति

विकास बैङ्क लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्क तथा वित्त कम्पनीहरूको समग्र वासलात विवरण क्रमशः अनुसूची ४, ५ र ६ मा समावेश गरिएको छ ।

५. विकास बैङ्क लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्क तथा वित्त कम्पनीहरूको पूँजीकोषको स्थिति

(रु. लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	विकास बैङ्कहरू	लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्क	वित्त कम्पनीहरू
१)	प्राथमिक पूँजी	(५७५६४)	३५७१	२८५९२
२)	कूल पूँजी	(५४७०४)	४७२१	३०५६५

२०६१ आषाढ मसान्तमा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजीकोष स्थिति

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा प्राप्त विवरणअनुसार राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय स्तरका विकास बैङ्कहरू, लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरू र वित्त कम्पनीहरूको प्राथमिक पूँजी क्रमशः रु. -५७५६४ लाख, रु. ३५७१ लाख र रु. २८५९२ लाख रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी उक्त वित्तीय संस्थाहरूको कुल पूँजी क्रमशः रु. -५४७०४ लाख, रु. ४७२१ लाख र रु. ३०५६५ लाख रहेको देखिन्छ ।

खण्ड- ग

निरीक्षणका आधार, किसिम, प्रक्रिया र अन्य

वित्तीय संस्थाहरूको कारोवारको यथार्थता, संस्थाको स्वस्थता, प्रतिफलको दर, सङ्गठनात्मक स्वरूप, व्यवस्थापन सक्षमता र सम्बद्ध पक्षहरूको हितको जगेर्नाजस्ता क्षेत्रहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गरी वास्तविकता यकिन गर्न केही आधार एवम् मापदण्डहरूको आवश्यकता पर्दछ । सुपरिवेक्षकले केन्द्रीय बैङ्कको नियमन प्रचलित कानूनहरू अन्तर्राष्ट्रिय सिद्धान्त एवम् मापदण्डलाई आधार बनाई वित्तीय संस्थाको समग्र मूल्याङ्कन गर्दछन् । यसैगरी कारोवारको परिमाण, संस्था सञ्चालनको अवस्था, कारोवारसम्बन्धी पूर्व सङ्केत आदिले कुन प्रकारको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने हो, त्यस कुराको निर्णय गरिन्छ ।

वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका आधारहरू, किसिम तथा प्रक्रिया आदिलाई सङ्क्षेपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. निरीक्षणका आधारहरू

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका आधारअन्तर्गत प्रचलित ऐन, कानून, नीति नियम, बैकिङ्ग क्षेत्रका लागि निर्दिष्ट अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरू, विश्वका अन्य केन्द्रीय बैङ्कहरू एवम् यस्ता बैङ्कहरूका आधिकारिक समितिहरूका आधार-पत्रहरू, सिद्धान्तहरू, BIS तथा BASEL Committee ले निर्धारण गरेका मापदण्डहरू पर्दछन् । नेपालमा पनि निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका लागि तिनै आधारहरू उपयोग गरिन्छ । संक्षेपमा निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका आधारलाई निम्नवमोजिम प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

(क) नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८,

(ख) सम्बन्धित ऐनहरू (बैङ्क तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश २०६०, कम्पनी ऐन २०५३, सहकारी ऐन, वित्तीय मध्यस्थकर्ताको काम गर्ने संस्थासम्बन्धी ऐन २०५५ र वित्तीय मध्यस्थतासम्बन्धी नियमावली २०५६)

(ग) निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९

(घ) नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा जारी गरिएका निर्देशनहरू,

(ङ) प्रचलित नेपाल कानून र नियमावलीहरू,

(च) बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको ऋण असुली ऐन २०५८ तथा सोसम्बन्धी विनियमावली,

(छ) बैङ्क तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कानून तथा स्थापित सिद्धान्तहरू,

(ज) BIS (Bank for International Settlement) ले तयार गर्ने दस्तावेजहरू,

(झ) Basel Committee का प्रकाशनहरू,

(ञ) Basel 25th Core Principles for Effective Banking Supervision, र बैङ्क तथा वित्तीय संस्था निरीक्षणसम्बन्धी निर्देशिकाहरू (Manuals),

- (ट) सम्बन्धित संस्थाको प्रबन्ध पत्र, नियमावली, साधारण सभाका निर्णयहरू एवम् स्वस्थ, दिगो र पारदर्शी ढङ्गले संस्था सञ्चालनका लागि तयार गरी सञ्चालक समितिबाट अनुमोदित नीति, नियम, निर्देशिका इत्यादि,
- (ठ) अन्तर्राष्ट्रिय लेखा सिद्धान्तहरू [International Accounting Standard (IAS)]

यसरी देशमा विस्तारित वित्तीय क्षेत्रको सूक्ष्म निगरानीका लागि यस बैङ्कले उपर्युक्त विभिन्न आधारसमेतको सहयोगमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको निरीक्षण निर्देशिका तयार गरी निरीक्षण कार्य सम्पन्न गर्दै आएको छ ।

२. निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका किसिमहरू

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ को अधीनमा रही विभागबाट स्थलगत र गैरस्थलगत निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण भइरहेको छ । विनियमावलीअनुसार देहाएवमोजिम वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने गरिएको छ ।

क. स्थलगत निरीक्षण

(अ) समष्टिगत निरीक्षण

विभागले सम्बन्धित संस्थामा निरीक्षण टोली पठाई स्थलगत निरीक्षण गर्दछ । स्थलगत निरीक्षणबाट निरीक्षण गरिने संस्थाको वित्तीय स्थितिलगायत अन्य निर्देशनहरूको पालना स्थितिको यकीन गर्ने बलियो आधार हुन जाने परिप्रेक्ष्यमा यस वर्ष जम्मा ७१ संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ । स्थलगत निरीक्षण गर्नु पूर्व सम्बन्धित संस्थालाई सामान्यतया १५ दिन अगावै सूचना गरी आवश्यक कागजात तयार गर्न लगाइन्छ । स्थलगत निरीक्षणमा संस्थाका शाखाहरू, संस्थाले लगानी गरेका परियोजनाहरू समेतको निरीक्षण गर्ने गरिन्छ । स्थलगत निरीक्षण समष्टिगत (Corporate Level) को हुने भएकोले CAMELS Rating को आधारमा संस्थाको मूल्यांकन गरिन्छ ।

(आ) लक्षित निरीक्षण

विभागले स्थलगत निरीक्षण गर्दा वित्तीय संस्थाको कुनै विशेष क्षेत्र वा शाखा कारोवार मात्र समेट्ने गरी लक्ष्यअनुसारको निरीक्षण गर्न सक्छ ।

(इ) अनुगमन निरीक्षण

निरीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएका विसङ्गतिको आधारमा सम्बन्धित वित्तीय संस्थालाई दिइएको निर्देशन पालना भए नभएको हेर्न विभागले अनुगमन निरीक्षण गर्न सक्दछ । यस किसिमको निरीक्षण स्थलगत वा गैरस्थलगतमध्ये कुनै पनि विधिबाट गर्न सकिन्छ ।

(ई) विशेष निरीक्षण

गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण, सार्वजनिक सञ्चार माध्यम, उजुरी एवम् अन्य स्रोतबाट प्राप्त जानकारीको आधारमा कुनै वित्तीय संस्थामा निक्षेपकर्ताको हित विपरीत कार्य भइरहेको वा अनियमितता भइरहेको वा वित्तीय संस्था सुचारुरूपले सञ्चालन नभएको वा सर्वसाधारणलाई गलत सूचना प्रवाह गरिरहेको भन्ने विभागले महसुस गरेमा वा विभागलाई आवश्यक लागेमा विभागबाट यस्ता वाणिज्य बैङ्क वा वित्तीय संस्थाको विशेष निरीक्षण गर्ने गरिन्छ ।

ख. गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण

संस्थाको कारोवार एवम् वित्तीय स्थिति दर्शाउने विस्तृत विवरण वा सूचनाहरू विभागमा भिकार्ई विश्लेषण गरी गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य गरिन्छ । यस्तो सुपरिवेक्षणबाट वित्तीय संस्थाको कारोवार एवम् वित्तीय स्थितिबारे पूर्व सावधानी सङ्केत प्राप्त हुने भएकोले विभागले दुईवटा गैरस्थलगत इकाइबाट गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य गरिरहेको छ । वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमअन्तर्गत पनि विभागको गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यलाई सुदृढीकरण गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

३. निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण प्रक्रिया

नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ ले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियम बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेवमोजिम सञ्चालक समितिको मिति २०५९।१२।४ गतेको बैठकबाट निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ पारित भई हाल सोही विनियमावलीअन्तर्गत रही वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य गरिदै आएको छ । विभागले प्रत्येक वर्ष वार्षिक कार्ययोजना निर्माण गरी गभर्नरबाट अनुमोदन भएपछि सोबमोजिम निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्नुपर्ने र कार्य योजनाको प्रगति समीक्षा त्रैमासिक रूपमा कार्य योजना समितिले गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । सो विनियमावलीले निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण प्रक्रियाका सम्बन्धमा विभिन्न दफामा निम्नबमोजिम विस्तृत कार्यविधि उल्लेख गरेको छ ।

- विभागको सङ्गठनात्मक स्वरूप निर्धारण,
- निरीक्षक तथा सुपरिवेक्षकको आचार संहिता उत्तरदायित्व एवम् कर्तव्य,
- निरीक्षणका किसिमहरू,
- निरीक्षण प्रतिवेदन तयारी र समय निर्धारण,
- निरीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा र समेटनुपर्ने विषयवस्तु,
- निरीक्षण प्रतिवेदन चलान एवम् अभिलेख,
- निरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन,
- नीति, निर्देशन कार्यान्वयन समिति र यसको काम, कर्तव्य र अधिकार,
- नियमन उल्लङ्घन गरेमा हुने सजाय,
- आर्थिक, जरिवाना र सजायको कार्यविधि,
- नीति योजना तथा विश्लेषण ।

यसरी उपर्युक्त विनियमावली लागु भएपश्चात् विभागले सोही विनियमावलीले व्यवस्था गरेको कार्य प्रक्रिया अपनाई वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य गरिरहेको छ । उपलब्ध जनशक्ति एवम् भौतिक सुविधाको सीमाभित्र रहेर विभागले प्रत्येक वर्ष निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गरिने वित्तीय संस्थाको सङ्ख्यामा वृद्धि गर्दै निरीक्षण कार्यलाई गुणात्मक रूपमा परिमार्जन गर्ने प्रयास गरिरहेको छ ।

४. आ.व. २०६०।६१ को मौद्रिक नीति र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य

नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ९४ अनुसार नेपाल राष्ट्र बैङ्कले प्रत्येक वर्ष चालु वर्षको मौद्रिक नीतिको सिंहावलोकन र आगामी वर्षको मौद्रिक नीति घोषणा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

सोअनुसार आ.व.२०६०/ ६१ सालको मौद्रिक नीतिमा वित्तीय प्रणालीको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सुपरिवेक्षण इकाइलाई सुदृढ गर्दै लगिने कुरासमेत उल्लेख गरिएको छ । साथै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थालाई देहायअनुसार थप सेवाहरू उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

- (क) वित्तीय प्रणालीमा बढ्दै गएको निष्क्रिय कर्जा व्यवस्थापन गर्न सम्पत्ति व्यवस्थापन कम्पनी स्थापना गरिने ।
- (ख) कर्जा सूचना प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने ।
- (ग) विकास बैङ्कले आफ्नो वित्तीय स्रोतको २०% सम्म र वित्त कम्पनीले आफ्नो कुल निक्षेप सङ्कलन सीमाको २.५ गुणासम्म बचत निक्षेप परिचालन गर्न पाउने ।
- (घ) अनिवार्य नगद मौज्जातसम्बन्धी व्यवस्थामा परिवर्तन ।

उपर्युक्त व्यवस्थाबाट वित्तीय क्षेत्रमा बढ्दै गएको जोखिम न्यून गर्न वित्तीय संस्थाहरूको सूक्ष्म निगरानी राख्ने र वित्तीय क्षेत्रमा बढ्दो जटिलता सँगसँगै विभागको कार्य दक्षता निरन्तर अभिवृद्धि गर्नुपर्ने भएको छ । साथै सम्पत्ति व्यवस्थापन कम्पनीको स्थापनाबाट वित्तीय संस्थाको बोझ भइसकेको Non-performing Assets को व्यवस्थापनमा सघाउ पुग्ने देखिन्छ, भने कर्जा असुली न्यायाधीकरणको स्थापना पनि भइसकेको छ ।

साथै मौद्रिक नीतिका उपर्युक्त व्यवस्थाबाट कर्जा सूचना प्रणालीको विकास भई कर्जा जोखिमलाई कम गर्न मद्दत पुग्ने, बचत निक्षेप परिचालनबाट केही हदसम्म भए पनि कम लागतको स्रोत परिचालन गर्न सघाउ पुऱ्याउने र वित्तीय संस्थाको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउन सघाउ पुऱ्याउने देखिन्छ ।

५. वार्षिक कार्ययोजना

विभागले आ. व. २०६०। ६१ को लागि देहाएबमोजिमका कार्य सम्पन्न गर्ने गरी कार्ययोजना तयार गरेको थियो । सोको विस्तृत विवरण अनुसूची- २ मा राखिएको छ ।

६. कार्य सम्पादन

विभागको आ.व. २०६०।६१ को कार्यसम्पादन प्रगति विवरण अनुसूची- ३ मा राखिएको छ ।

खण्ड- घ

गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन र अन्य

गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण

विगत वर्षहरूदेखि नै विभागले गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यको सुदृढीकरणलाई विभागको “वर्ष कार्य” (Mission of the Year) अन्तर्गत राखी कार्य गर्दै आएको छ। वित्तीय संस्थाहरूको सङ्ख्यात्मक वृद्धिले गर्दा एकातिर सबै संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण कार्य गर्न सम्भव हुँदैन भने अर्कोतर्फ गैरस्थलगत सुपरिवेक्षणबाट संस्था सञ्चालनको अवस्थाबारे जानकारी गरी यसलाई पूर्व सावधानी सङ्केतको (Early Warning Signals) रूपमा उपयोग गर्न र यसलाई समय सापेक्ष रूपमा सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता रहँदै आएको छ।

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ लागु भएपछि विभागले गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यलाई अझ सुदृढ गर्न विभागअन्तर्गत दुईवटा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण इकाइको व्यवस्था गरी कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ। जसअनुसार यस आ.व. २०६०/६१ मा यस विभागको दायरामा रहेका सम्पूर्ण वित्त कम्पनीहरू तथा विकास बैङ्कहरूको गैरस्थलगत निरीक्षण सम्पन्न गरी देखिएका कमीकमजोरीहरूलाई सुधार गर्न निर्देशन दिइयो। विनियमावलीअनुसार गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यको उद्देश्य निम्न लिखित रहेका छन्।

- (क) वित्तीय संस्थाको वित्तीय स्वास्थ्यको सम्बन्धमा नियमित जानकारी लिने।
- (ख) स्थलगत निरीक्षण नभएको अवस्थामा वित्तीय संस्थाको सम्भाव्य समस्याको पहिचान गर्ने।
- (ग) स्थलगत निरीक्षणको गुणस्तरलाई सहयोग एवम् सुदृढ गर्ने।
- (घ) वित्तीय संस्थाहरूबाट प्राप्त वित्तीय विवरण एवम् कागजातको आधारमा प्रचलित कानून, नियमन तथा निर्देशनको पालना भए नभएको यकीन गर्ने।

विनियमावलीको व्यवस्थाअनुसार उपर्युक्त उद्देश्य प्राप्त गर्न गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण शाखाले देहायवमोजिमका दुई छुट्टाछुट्टै कार्य देखिने गरी त्रैमासिक गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

- (क) वित्तीय विश्लेषण।
- (ख) निर्देशन अनुगमन।

यसरी तयार पारिएको प्रतिवेदन विभागीय प्रमुखमार्फत् डेप्युटी गभर्नर तथा गभर्नर समक्ष पेश गरिन्छ। यसका साथै गैरस्थलगत शाखाले देहाएका विषयवस्तु समावेश गरी वित्तीय संस्थाहरूको वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्छ।

- (क) प्रचलित कानून, नियमन र निर्देशनको पालना स्थिति।
- (ख) लेखापरीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिएका प्रमुख विसङ्गतिहरू।
- (ग) वित्तीय परिसूचकहरू।
- (घ) स्थलगत एवम् अनुगमन निरीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएका प्रमुख विसङ्गतिहरू।

गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण शाखाले निर्देशन अनुगमन गर्दा कम्तीमा देहाएका निर्देशन पालना भए नभएको सम्बन्धमा प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।

- (क) वित्तीय संस्थाहरूसँग सम्बन्धित प्रचलित ऐन, कानूनको पालनाको अवस्था,
- (ख) पूँजीकोष, कर्जा वर्गीकरण एवम् कर्जा नोक्सानी व्यवस्था, एउटा ग्राहक वा आपसी सम्बन्ध भएका ग्राहक तथा अर्थ व्यवस्थाका विभिन्न क्षेत्रमा प्रवाह गर्नुपर्ने कर्जा सीमाको पालना ।
- (ग) जोखिम न्यूनीकरण, लेखा नीति निर्देशिका, संस्थागत सुशासन र लगानीसम्बन्धी निर्देशनको पालना ।
- (घ) अनिवार्य नगद मौज्जात, तरलता, प्राथमिक तथा विपन्न वर्ग कर्जासम्बन्धी निर्देशनको पालना ।
- (ङ) ब्याजदर प्रकाशन र वित्तीय विवरण प्रकाशनसम्बन्धी निर्देशनको पालना ।
- (च) बैङ्कबाट समय-समयमा जारी गरिएका आदेश तथा निर्देशनको पालना ।

विनियमावलीले गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदनलाई बैङ्कका गभर्नर, डेपुटी गभर्नर र विभागले पूर्व चेतावनी सङ्केत (Early Warning Signal) को रूपमा लिई सम्बन्धित संस्था उपर कारवाही प्रक्रिया प्रारम्भ गर्नसक्ने व्यवस्था गरेकोले यस कार्यलाई ज्यादै महत्व दिई आएको छ ।

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यअन्तर्गत गैरस्थलगत इकाइहरूबाट निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावलीको उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिएका प्रमुख कार्यहरू गरिएका छन् ।

(१) विकास बैङ्क

यस बैङ्कबाट बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त गरेका राष्ट्रिय स्तरका विकास बैङ्क ३, क्षेत्रीय स्तरका विकास बैङ्क ९, लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्क (थोक लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्क) र ग्रामीण विकास बैङ्कसमेत ११ र सहकारी संस्था २० गरी जम्मा ४३ वटा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्राप्त २०६१ आषाढको मासिक वित्तीय विवरणहरूको आधारमा गैर स्थलगत (Off-Site) सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । प्रतिवेदनको प्रथम खण्डमा राष्ट्रिय स्तरका विकास बैङ्क तथा क्षेत्रीय स्तरका विकास बैङ्क, दोस्रो खण्डमा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरू र तेस्रो खण्डमा नेपाल राष्ट्रबैङ्कबाट इजाजतपत्र प्राप्त सहकारी संस्थाहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय स्तरका विकास बैङ्कहरू

यस बैङ्कबाट बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त गरेका राष्ट्रिय स्तरका विकास बैङ्क- ४, र क्षेत्रीय स्तरका विकास बैङ्क- ९ गरी जम्मा १३ वटा विकास बैङ्कहरू (नेपाल औद्योगिक विकास निगम, बाहेक) बाट प्राप्त २०६१ आषाढको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनका* आधारमा यो वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

* कृषि विकास बैङ्क र घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैङ्कको अपरिस्कृत वासलातको आधारमा ।

(क) समष्टिगत वित्तीय स्थिति

बैकहरूको वित्तीय विश्लेषण गर्दा देहाएका बुँदाहरूलाई समेटिएको छ ।

(अ) कुल सम्पत्ति, आकार र वृद्धि

विकास बैङ्कहरूको कुल सम्पत्ति निम्नानुसार देखिएको छ ।

(रु. लाखमा)

	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा (%)	कृषि विकास बैङ्कको समेत
कुल सम्पत्ति	५३००८*	६११२९*	१५.३३	५२३१७८
जोखिम समायोजित सम्पत्ति	४१५७६	५०७५४	२२.०७	४७९१०२

* अपलेखन गर्न बाँकी खर्च बाहेक ।

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा कृषि विकास बैङ्कको बाहेक अन्य बैङ्कहरूको कुल सम्पत्ति रु. ६ अर्ब ११ करोड २९ लाख रहेको छ । अवास्तविक (Fictitious) रकमलाई नघटाई उल्लेख गरिएको उक्त सम्पत्ति २०६० आषाढको तुलनामा १५.३३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । समीक्षा अवधिमा विकास बैङ्कहरूको अपलेखन गर्न बाँकी खर्च रु. १ करोड ७१ लाख रहेकोले छ । उक्त अवधिमा कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको कुल जोखिम भारत सम्पत्ति रु. ५ अर्ब ७ करोड ७४ लाख रहेको देखिन्छ । कृषि विकास बैङ्कको समेतलाई समावेश गर्दा विकास बैङ्कहरूको कुल सम्पत्ति रु. ५२ अर्ब ३१ करोड ७८ लाख र कुल जोखिम भारत सम्पत्ति रु. ४७ अर्ब ९२ करोड २ लाख रहेको छ ।

(आ) वित्तीय स्रोत संरचना, एकाग्रता र वृद्धि

विकास बैङ्कहरूको वित्तीय स्रोत संरचना तथा वृद्धि निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु. लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा (%)	कृषि विकास बैङ्कको समेत
प्राथमिक पूँजी	५६१८	२६९८	(५१.९८)	(५७५६४)
निक्षेप	४३६०९	४९५४८	१३.५३	३११९८९
सापटी	८७९	१५८७	८०.५५	३८३३७
वित्तीय स्रोत सङ्कलन	४४४८८	५११३५	१४.९४	३५०२२६
वित्तीय स्रोत सङ्कलन/प्राथमिक पूँजी (गुणा)	७.९२	१८.९५	११.०३	(ऋणात्मक)

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको निक्षेप रु. ४ अर्ब ९५ करोड ४८ लाख र सापटी रु. १५ करोड ८७ लाख गरी जम्मा रु. ५ अर्ब ११ करोड ३५ लाख वित्तीय स्रोत रहेको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढको तुलनामा १४.९४ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ । कृषि विकास बैङ्कको समेत वित्तीय स्रोतलाई समावेश गर्दा विकास बैङ्कहरूको कुल वित्तीय स्रोत संकलन रु. ३५ अर्ब २ करोड २६ लाख रहेको देखिन्छ ।

(रु लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	रकम	प्रतिशत	कृषि विकास बैङ्क समेत	प्रतिशत
१)	बचत	८१०८	८०.६८	१५४९३६	४९.६६
२)	मुद्दति	३९९७७	१६.३६	१३८५४३	४४.४१
३)	अन्य	१४६२	२.९६	१८५०८	५.९३
	जम्मा	४९५४८	१००	३११९८९	१००

कृषि विकास बैङ्कको बाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूमा कायम रहेको निक्षेपमध्ये रु. ३ अर्ब ९९ करोड ७७ लाख (८०.६८ प्रतिशत) मुद्दति बचत, रु. ८१ करोड ८ लाख (१६.३६ प्रतिशत) बचत र बाँकी रु. १४ करोड ६२ लाख (२.९६ प्रतिशत) अन्य बचत रहेको छ । कृषि विकास बैङ्कको निक्षेप समेत समावेश गर्दा ४९.६६ प्रतिशत बचत, ४४.४१ प्रतिशत मुद्दति र ५.९३ प्रतिशत अन्य रहेको देखिन्छ ।

(इ) कर्जा / निक्षेप अनुपातको स्थिति

विकास बैङ्कहरूको कर्जा निक्षेपको अनुपात निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु लाखमा)

	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा	कृषि विकास बैङ्कको समेत
कर्जा तथा सापट	३४०६८	४२३२७	२४.३५	३३५७६०
निक्षेप	४३६४९	४९५४८	१३.५१	३११९८९
कर्जा । निक्षेप अनुपात (प्रतिशत)	७८.०५	८५.४३	७.३८	१०७.६२

२०६१ आषाढमा कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको कूल कर्जा तथा सापटी रु. ४ अर्ब २३ करोड २७ लाख र निक्षेप रु. ४ अर्ब ९५ करोड ४८ लाख रहेको छ । बैङ्कहरूको समग्र कर्जा कर्जा निक्षेप अनुपात ८५.४३% रहेको देखिन्छ । २०६० आषाढको तुलनामा बैङ्कहरूको कर्जा निक्षेप अनुपात ७.३८ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ । कृषि विकास बैङ्कको कर्जा तथा निक्षेपलाई समेत समावेश गर्दा समग्र विकास बैङ्कहरूको कर्जा निक्षेप अनुपात १०७.६२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी कर्जा निक्षेप अनुपात बढीरहनुमा कृषि विकास बैङ्कले विभिन्न क्षेत्रबाट सापटी लिएको तथा नयाँ विकास बैङ्कहरूको पूँजीको रकम समेत कर्जा स्वरूप प्रवाह हुनु रहेको देखिन्छ ।

(ई) प्रतिफलको स्थिति

विकास बैङ्कहरूको नाफा नोक्सान स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रकम रु लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	कृषि विकास बैङ्कको समेत
सञ्चित मुनाफा	१४२७	(२९१४)	(८२९१६)

कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको मिति २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २९ करोड १४ लाख सञ्चित नोक्सान रहेको देखिन्छ । जसमा नेपाल विकास बैङ्कको २०६१ आषाढमा रु. २९ करोड १८ लाख र नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैङ्कको रु. ९७ लाख नोक्सान रहेको कारणले गर्दा समग्र विकास बैङ्कहरूको सञ्चित नोक्सान बढ्न गएको हो । २०६१ आषाढसम्म नयाँ बैङ्कको रूपमा स्थापित क्षेत्रीय स्तरका सहयोगी विकास बैङ्क, पशुपति विकास बैङ्क, कर्णाली विकास बैङ्कसमेत

समीक्षा अवधिमा सञ्चित नोक्सानीमा रहेको देखिन्छ । कृषि विकास बैङ्कलाई समावेश गर्दा बैङ्कहरूको कूल सञ्चित नोक्सान रु. ८ अर्ब २९ करोड १६ लाख पुग्ने देखिन्छ । जसमा कृषि विकास बैङ्कको मात्र रु. ८ अर्ब २ करोड २४ लाख रहेको देखिन्छ ।

(उ) गैरबैंकिङ्ग सम्पत्तिको स्थिति र वृद्धि

विकास बैङ्कको गैर बैंकिङ्ग सम्पत्ति सम्बन्धमा अध्ययन गर्दा कृषि विकास बैङ्कको बाहेक अन्य बैङ्कहरूको कूल गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति जम्मा रु. १० करोड ७२ लाख रहेको देखिन्छ । जसमा कृषि विकास बैङ्कको मात्र रु. १ अर्ब २७ करोड ८३ लाख समावेश गर्दा बैङ्कहरूको कूल गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति रु. १ अर्ब ३१ करोड ५५ लाख रहेको देखिन्छ । उक्त अवधिमा विकास बैङ्कहरूको असुल गर्न बाँकी कर्जाको ४.१३ प्रतिशत गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति रहेको देखिन्छ ।

यस बैङ्कको निर्देशन अनुसार आ.व. २०६२।६३ भित्रमा गैर बैंकिङ्ग सम्पत्ति विक्री हुन नसकेमा त्यस्तो गैरबैंकिङ्ग सम्पत्तिको लागि आ.व. २०६०।६१ देखि ३३.३३ प्रतिशतको अनुपातले नोक्सानी व्यवस्था गरी आ.व. २०६२।६३ सम्ममा शत प्रतिशत नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

(ख) प्रचलित ऐन तथा निर्देशनको अनुगमन

विकास बैङ्कहरूलाई जारी गरिएको निर्देशन एवं प्रचलित कानूनमा भएको प्रावधान पालना भए/नभएको सम्बन्धमा देहाएअनुसार विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रचलित ऐन र कानूनको पालना

विकास बैङ्कहरूलाई वित्तीय कारोवार गर्ने इजाजत दिँदा सामान्यतया एक वर्षभित्र सर्वसाधारणमा शेयर निष्काशन गर्ने शर्त राखिए तापनि हालसम्म राष्ट्रिय स्तरको नेपाल विकास बैङ्क लिमिटेड र डेभलपमेण्ट क्रेडिट बैङ्क लिमिटेडले, क्षेत्रीय स्तरको पश्चिमाञ्चल विकास बैङ्कले मात्र सर्वसाधारणमा शेयर निष्काशन गरेका छन् । नयाँ स्थापना भएका पशुपति र कर्णाली विकासबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूले आ.व. २०५९।६० को वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न गरिसकेको देखिन्छ ।

नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट विकास बैङ्कहरूलाई जारी गरिएको निर्देशनको पालना स्थिति

(अ) पूँजीकोष

विकास बैङ्कहरूको पूँजीकोष निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा	कृषि विकास बैंकको समेत
पूँजीकोष	६३९७	३२११	(४९.८१)	(५४७०४)
प्राथमिक पूँजी	५६१८	२६९८	५१.९८	(५७५६४)
जोखिम समायोजित सम्पत्ति	४१५७६	५०७७४	२२.१२	४७९१०२
पूँजीकोष । जोखिम समायोजित सम्पत्ति अनुपात (प्रतिशत)	१५.३९	६.३४	(९.०५)	(११.४२)
प्राथमिक पूँजी । जोखिम समायोजित सम्पत्ति अनुपात (प्रतिशत)	१३.५१	५.३२	(८.१९)	(१२.०२)

कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूले आ.व. २०६०/६१ को लागि जोखिम भारित सम्पत्तिको ५.५ प्रतिशत प्राथमिक पूँजी र ११ प्रतिशत पूँजीकोष कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा २०६१ आषाढको वित्तीय विवरणअनुसार सम्पूर्ण कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको कुल प्राथमिक पूँजी जोखिम भारित सम्पत्तिको ५.३२ प्रतिशत र कुल पूँजीकोष ६.३४ प्रतिशत रहेको देखिएकोले समग्रमा विकास बैङ्कहरूको तथ्याङ्कअनुसार System ले निर्देशनको पालना गर्न सकेको देखिँदैन । विकास बैङ्कहरूको प्राथमिक पूँजी नपुग हुनुको मुख्य कारण ठूलो Portfolio रहेको नेपाल विकास बैङ्कको समीक्षा अवधिमा सञ्चित नोक्सानी रु. २९ करोड १७ लाख रहनु नै हो । साथै सोही अवधिमा नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैङ्क, युनाइटेड विकास बैङ्क तथा नयाँ स्थापना भएका पशुपति विकास बैङ्क र सहयोगी विकास बैङ्क, कर्णाली विकास बैङ्कसमेत सञ्चित नोक्सानीमा रहेको देखिन्छ । समीक्षा अवधिमा कृषि विकास बैङ्कको समेत तथ्याङ्कलाई समावेश गर्दा बैङ्कहरूको कूल प्राथमिक पूँजी रु. ५ अर्ब ४७ करोड ४ लाखले ऋणात्मक रहेको देखिन्छ । यस अवधिमा निम्न विकास बैङ्कहरूले पूँजीकोष सम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिँदैन ।

सि.नं.	विकास बैङ्कको नाम	प्राथमिक पूँजी	पूँजीकोष
१.	कृषि विकास बैङ्क	ऋणात्मक	ऋणात्मक
२.	मालिका विकास बैङ्क	-	९.७२
३.	नेपाल विकास बैङ्क	ऋणात्मक	ऋणात्मक

(आ) वित्तीय स्रोत साधन सङ्कलन

कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूले निर्देशनअनुसार प्राथमिक पूँजीको बढीमा पन्ध्र गुणासम्म वित्तीय स्रोत तथा साधन सङ्कलन गर्न पाउने व्यवस्था भएकोमा समीक्षा अवधिमा कूल वित्तीय स्रोत सङ्कलन प्राथमिक पूँजीको रु. १८.९५ गुणा रहेको देखिन्छ । यसरी Total system मा वित्तीय स्रोत सङ्कलन सीमा नाघ्नुमा नेपाल विकास बैङ्कको प्राथमिक पूँजी रु. १० करोड ९४ लाखले ऋणात्मक रहनु रहेको छ । कृषि विकास बैङ्कको समेत वित्तीय स्रोतलाई समावेश गर्दा कृषि विकास बैङ्कको मात्र रु. ५ अर्ब ७५ करोड ६४ लाख प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक रहेका कारण समग्र विकास बैङ्कहरूको वित्तीय स्रोत सङ्कलन सीमा ऋणात्मक रहने देखिन्छ । यस अवधिमा निम्न विकास बैङ्कहरूले वित्तीय स्रोत संकलन सम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिँदैन ।

सि.नं.	विकास बैङ्कको नाम	प्राथमिक पूँजी	कूल पूँजी
१.	कृषि विकास बैङ्क	ऋणात्मक	ऋणात्मक
२.	नेपाल विकास बैङ्क	ऋणात्मक	ऋणात्मक

(इ) अनिवार्य मौज्दात र तरल सम्पत्ति

विकास बैङ्कहरूको तरल सम्पत्ति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु. लाखमा)

	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा	कृषि विकास बैङ्कको समेत
कुल निक्षेप	४३६०९	४९५४८	१३.६२	३११९८९
कुल तरल सम्पत्ति	१३५७५	१२०८५	(१०.९८)	४७८९१
नगद	३४४	५१६	५०.००	५९८३
नेपाल राष्ट्र बैङ्क मौज्दात	४२३	९८४	१३२.६२	१६६२६
अन्य बैङ्क मौज्दात	१०९२२	९१०९	(१६.६०)	१७१०८
सरकारी ऋणपत्र	१८८६	१४७६	(२१.७४)	८१७४
तरलता प्रतिशत	३१.१२	२४.३९	(६.७३)	१५.३५

कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूले साप्ताहिक रूपमा दैनिक औसतको आधारमा अनिवार्य मौज्दात र तरल सम्पत्तिको गणना गरिने र विकास बैङ्कहरूले अनिवार्य मौज्दात स्वरूप आफ्नो निक्षेप तथा सापटीको १ प्रतिशत नेपाल राष्ट्र बैङ्क वा वाणिज्य बैङ्कको चल्ती खातामा र निक्षेप दायित्वको कम्तीमा ७ प्रतिशत तरल सम्पत्ति राख्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा समीक्षा अवधिमा कुल विकास बैङ्कको अनिवार्य मौज्दात १.९२ प्रतिशत र तरल सम्पत्ति रु. १ अर्ब २० करोड ८४ लाख (२४.३९ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । २०६० आषाढको तुलनामा बैङ्कहरूको तरल सम्पत्ति १०.९८ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ । सोही अवधिमा कृषि विकास बैङ्कको समेत तरलतालाई समावेश गर्दा कूल तरल सम्पत्ति रु. ४ अर्ब ७८ करोड ९१ लाख (१५.३५ प्रतिशत) हुने देखिन्छ । समीक्षा अवधिमा निम्न विकास बैङ्कहरूलाई निर्देशनअनुसार कुल अनिवार्य मौज्दात तथा तरलता मौज्दात कायम नगरेकोमा हर्जाना लगाइएको छ ।

सि.नं.	बैङ्कको नाम	हर्जाना लगाइएको मिति	रकम (रु.)
१	पशुपति विकास बैङ्क लि.	२०६१।३।२२	१२४।७६
२	नारायणी औद्योगिक विकास बैङ्क	२०६१।३।३०	३२,५८७।-
	जम्मा		३२,७१।७६

(ई) कर्जा तथा सापटीको वर्गीकरण र कर्जा नोक्सानी व्यवस्था

२०६१ आषाढमा कृषि विकास बैङ्क बाहेकका विकास बैङ्कहरूमा बाँकी रहेको कर्जालाई देहाएअनुसार वर्गीकरण गरी जोखिम कोषको व्यवस्था गरेको देखिन्छ ।

(रु. लाखमा)

सि.नं.	विवरण	कर्जा रकम	जोखिम कोष
१.	मुद्दति रसिद कर्जा	२५१	-
२.	असल	३५९२१	३५९
३.	पुनर्संरचना	९८९	१२४
४.	कमसल	६१५	१५४
५.	शङ्कास्पद	३२६८	१६३४
६.	खराब	१२५४	१२५४
७.	अन्य	५१	४
	जम्मा	४२३४७	३५२९

उपर्युक्त विवरणअनुसार कृषि विकास बैङ्कको बाहेक अन्य बैङ्कहरूको कूल कर्जा रु. ४ अर्ब २३ करोड ४६ लाख मध्ये १२.२५ प्रतिशत कर्जा निष्क्रिय रहेको देखिन्छ । बैङ्कहरूको कूल कर्जा नोक्सानी व्यवस्था रु. ३५ करोड २९ लाख अर्थात् कूल कर्जाको ८.३३ प्रतिशत रहेको छ । कृषि विकास बैङ्कको अपरिष्कृत विवरणमा कर्जा वर्गीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश नभएका कारण गत आ.व.को लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेखित निष्क्रिय कर्जा प्रतिशत (२० प्रतिशत) समावेश गरिएको छ जसबाट समग्र विकास बैङ्कहरूको निष्क्रिय कर्जा १९.०२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

(उ) प्रतिग्राहक कर्जा तथा सुविधा सीमा

विकास बैङ्कले एउटै व्यक्ति फर्म सङ्गठित संस्था वा कम्पनी वा एकै समूहको कम्पनीलाई आफ्नो प्राथमिक पूँजीको २५ प्रतिशत कोषमा आधारित कर्जा र ५० प्रतिशत गैरकोषमा आधारित कर्जा प्रवाह गर्नसक्ने व्यवस्था रहेकोमा नेपाल विकास बैङ्कको स्थलगत निरीक्षणका क्रममा प्रतिग्राहक कर्जा सीमा नाघेको होलित्याण्ड इण्टरनेशन स्कूल, काठमाडौं मेडिकल कलेज, कञ्जनजङ्गा फूड्स प्रा.लि. बाहेक अन्य विवरण प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा स्पष्ट हुन सकेन ।

(ऊ) क्षेत्रगत कर्जा सीमा

(रकम रु लाखमा)

क्र.सं.	शीर्षक	रकम	प्रतिशत
१)	कृषि	२४६१	५.८१
२)	उद्योग	९३३७	२२.२९
३)	सेवा	१४९३३	३५.२८
४)	जग्गा विकास तथा आवास	६३६१	१५.०३
५)	व्यापार	७१६२	१६.९२
६)	अन्य	१९७३	४.६७
	जम्मा	४२३२७	१००

उपर्युक्त विवरणअनुसार कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूलाई जारी गरिएको क्षेत्रगत कर्जा सीमासम्बन्धी निर्देशनअनुसार बैङ्कले सेवा क्षेत्रमा ७५ कृषि र उद्योगमा ६० प्रतिशत र जग्गा विकास र आवासमा ५० प्रतिशतसम्म लगानी गर्न सक्ने व्यवस्था रहेकोमा विकास बैङ्कहरूको २०६१ आषाढमा बाँकी कर्जामध्ये सबैभन्दा बढी सेवा क्षेत्रमा ३५.२८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने बैङ्कहरूले निर्देशनको सीमाभन्दा बढी क्षेत्रगत लगानी गरेको देखिदैन ।

(ए) लगानी

२०६१ आषाढमा विकास बैङ्कहरूले देहाएका क्षेत्रहरूमा निम्नानुसार लगानी गरेको देखिन्छ ।

(रकम रु लाखमा)

सि.नं.	लगानी	रकम	प्रतिशत	कृषि विकास बैङ्कको समेत	प्रतिशत
१)	सरकारी ऋणपत्र	१४७६	४५.३६	८१७४	२५.७७
२)	शेयर तथा डिभेञ्चर	९१८	२८.२१	२२८८	७.२१
३)	अन्य लगानी	८६०	२६.४३	२१२६२	६७.०२
	जम्मा	३२५४	१००	३१७२४	१००

उपर्युक्त तालिकाअनुसार कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरूको कूल लगानीमध्ये ४५.३६ प्रतिशत सरकारी ऋणपत्रमा शेयर तथा डिभेञ्चरमा २८.२१ प्रतिशत र अन्य लगानी २६.४३

प्रतिशत रहेको देखिन्छ । कृषि विकास बैङ्कको समेतको लगानीलाई समावेश गर्दा सरकारी ऋणपत्रमा २५.७७, शेयर तथा डिभेन्चरमा ७.२१ र अन्य लगानीमा ६७.०२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । विकास बैङ्कहरूले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको ३० प्रतिशतसम्म शेयर तथा डिभेन्चरमा लगानी गर्नसक्ने प्रावधान रहेकोमा समीक्षा अवधिमा निर्देशनको सीमाभन्दा बढी शेयर लगानी गरेको देखिँदैन ।

(ऐ) ब्याजदर प्रकाशन र वित्तीय विवरणसम्बन्धी निर्देशन

समीक्षा अवधिमा कृषि विकास बैङ्क बाहेक अन्य सम्पूर्ण विकास बैङ्कहरूले ब्याजदर प्रकाशन र वित्तीय विवरण पेश गर्ने सम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिन्छ ।

(ओ) आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन

विकास बैङ्कहरूले प्रत्येक अर्ध वार्षिक अवधिको आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन समाप्त भएको तीन महिनाभित्र यस विभागमा पेश गर्नुपर्ने प्रावधान रहेकोमा कृषि विकास बैङ्कबाहेक अन्य बैङ्कहरूले सो पेश गरेको देखिन्छ ।

(ग) विकास बैङ्कहरूलाई भएको विशेष कारवाही

समीक्षा अवधिमा विकास बैङ्कहरूमध्ये नेपाल विकास बैङ्कको प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक भई यस बैङ्कबाट जारी गरिएको पूँजीकोष वित्तीय स्रोत सङ्कलन सीमा, प्रतिग्राहक कर्जा सीमा लगायतका निर्देशनको पालना हुन नसकेको कारण बैङ्कलाई मिति २०६१।३।२४ देखि निक्षेप सङ्कलन गर्न प्रतिबन्ध लगाइएको छ । युनाइटेड विकास बैङ्कको स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेखित कैफियतका आधारमा उक्त बैङ्कलाई निक्षेप रु ८ करोडमा नबढाई कारोबार गर्न निर्देशन दिइएको छ ।

(२) लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्कहरू

यस बैङ्कबाट लघुवित्तको कारोबार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त गरेका र बैङ्क तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश, २०६० अनुसार ५ वटा ग्रामीण विकास बैङ्क, ४ वटा लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्क र २ वटा लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्कहरूलाई थोक कर्जा प्रवाह गर्ने विकास बैङ्क गरी जम्मा ११ वटा लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्कहरूबाट प्राप्त २०६१ आषाढको लेखापरीक्षण गरिएको वित्तीय विवरणहरूको आधारमा यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

(क) समष्टिगत वित्तीय स्थिति

उपर्युक्त विकास बैङ्कहरूको वित्तीय विश्लेषण गर्दा देहायका बुँदाहरूलाई समेटिएको छ ।

(अ) कुल सम्पत्ति, आकार र वृद्धि

२०६१ आषाढ मसान्तमा लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्कहरूको कुल सम्पत्ति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु. लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	परिवर्तन (%)
१. कुल सम्पत्ति	३३७८१	४९५०४	४६.५४
२. जोखिम भारित सम्पत्ति	१४८९०	४२७०२	१८७.००

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कको कुल सम्पत्ति रु. ४ अर्ब ९५ करोड ४ लाख रहेको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढको कुल सम्पत्ति रु. ३ अर्ब ३७ करोड ८१ लाखको तुलनामा ४६.५४ प्रतिशतले बढि हुन आउँछ। त्यसै गरी २०६१ आषाढ मसान्तमा उक्त बैङ्कहरूको कुल जोखिम भारित सम्पत्ति रु. ४ अर्ब २७ करोड २ लाख रहेको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढको तुलनामा १८७ प्रतिशतले बढी हुन आउँछ।

यस प्रकार कुल सम्पत्तिको आकारमा ४६.५४ प्रतिशतले वृद्धि हुँदा कुल जोखिम भारित सम्पत्तिमा १८७ प्रतिशतले वृद्धि भएवाट लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको जोखिमयुक्त सम्पत्तिको मात्रामा अत्यधिक वृद्धि भएको देखिन्छ।

(आ) वित्तीय स्रोत संरचना र एकाग्रता

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको वित्तीय स्रोत संरचना तथा वृद्धि निम्नानुसार रहेको देखिन्छ।

(रकम रु लाखमा)

शीर्षक	लघुकर्जा	थोक	कुल
प्राथमिक पूँजी	१६४८	१९२३	३५७१
बचत	६८९३	१०१	६९९४
सापटी	२१७४३	६३९७	२८१४०
सङ्कलित वित्तीय स्रोत	२८६३६	६४९८	३५१३४
वित्तीय स्रोत सङ्कलन/प्राथमिक पूँजी (गुणा)	१७.३८	३.३८	९.८४

२०६१ आषाढमा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको बचत रु. ६८९३ लाख तथा सापटी रु. २१७४३ लाख गरी जम्मा रु. २८६३६ लाख वित्तीय स्रोत रहेको देखिन्छ, जुन प्राथमिक पूँजीको १७.३८ गुणा हुन आउँछ। त्यसै गरी थोक कर्जा प्रवाह गर्ने आर.एम.डि.सी. र साना किसान विकास बैङ्कको बचत रु. १०१ लाख र रु. ६३९७ लाख गरी जम्मा रु. ६४९८ लाख वित्तीय स्रोत रहेको देखिन्छ, जुन प्राथमिक पूँजीको ३.३८ गुणा हुन आउँछ। औसतमा हेर्दा लघु तथा थोक लघु वित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूले आ.ब.२०६०/६१ मा ९.८४ गुणा वित्तीय स्रोत परिचालन गरेको देखिन्छ।

(इ) कर्जा बचत अनुपातको स्थिति

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको २०६१ आषाढ मसान्तमा कर्जा बचत अनुपात यसप्रकार रहेको देखिन्छ।

(रु लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	लघुवित्त संस्था	थोक लघुवित्त संस्था	जम्मा
१)	कर्जा तथा सापट	१९८५५	८४०४	२८२५९
२)	बचत	६८९३	१०१	६९९४
३)	अनुपात (%)	२८८	८३२१	४०४

२०६१ आषाढमा लघुवित्त र थोक लघुवित्त संस्थाले प्रवाह गरेको कर्जामध्ये क्रमशः रु. १९८५५ लाख र रु. ४०४ लाख गरी जम्मा रु. २८२५९ लाख कर्जा बाँकी रहेको तथा बचत क्रमशः रु. ६८९३ लाख तथा १०१ लाख गरी जम्मा रु. ६९९४ रहेको देखिन्छ। यसप्रकार लघुवित्त तथा थोक लघुवित्त

संस्थाको कर्जा बचत अनुपात क्रमशः २८८% र ८३२९% रहेको देखिन्छ भने दुवै प्रकारका संस्थाको औसत ४०४% रहेको देखिन्छ ।

(ई) ब्याजदर

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको कर्जामा लिने ब्याजदर न्यूनतम ६ प्रतिशतदेखि अधिकतम २५ प्रतिशतसम्म रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी बचतमा न्यूनतम ६ प्रतिशतदेखि अधिकतम ९ प्रतिशतसम्म ब्याज प्रदान गर्ने गरेको पाइन्छ ।

औसतमा हेर्दा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूले कर्जामा लिने ब्याज दर १७ प्रतिशत र बचतमा प्रदान गर्ने ब्याज दर ७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

(उ) प्रतिफलको स्थिति

लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको नाफा-नोक्सान स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ-

(रु. लाखमा)				
सि.नं.	विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	परिवर्तन
	खुद नाफा (नोक्सान)	(१३९७)	(१८१९)	३०.२१%
१)	थोक लघुवित्ततर्फ	१२६	१९५	५४.७६%
२)	लघुवित्त तर्फ	(१२७१)	(१६२४)	२७.७७%

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको खुद सञ्चित नोक्सान २०६० अषाढमा रु. १३ करोड ९७ लाख रहेकोमा आ.व. २०६०/६१ मा ३०.२१% ले वृद्धि भई २०६१ आषाढमा रु. १८ करोड १९ लाख पुगेको देखिन्छ ।

यसमध्ये थोक लघुवित्ततर्फ २०६० आषाढमा खुद सञ्चित नाफा रु. १२६ लाख रहेकोमा आ.व. २०६०/६१ मा ५४.७६% ले वृद्धि भई २०६१/६२ आषाढमा रु. १९५ लाख पुगेको देखिन्छ । लघुवित्त तर्फ मध्यमाञ्चल, मध्य-पश्चिमाञ्चल र सुदूर पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्कबाहेक अन्य विकास बैङ्कहरू सञ्चित नाफामा नै रहेको भए तापनि उक्त तीनवटा ग्रामीण विकास बैङ्कको सञ्चित नोक्सानको कारणले औसतमा खुद सञ्चित नोक्सान रु. १६ करोड २४ लाख पुग्न जाने देखिन्छ ।

समग्रमा माथि उल्लेखित तीन ग्रामीण विकास बैङ्क बाहेक लघुवित्त तथा थोक वित्ततर्फका अन्य विकास बैङ्कहरू सञ्चित नाफामै रहेका भए तापनि उक्त बैङ्कहरूको सञ्चित खुद नोक्सान रु. २१ करोड ८१ लाख १७ हजारको कारणले समग्र लघुवित्त कारोवार गर्ने बैङ्कहरूको स्थिति सन्तोषजनक देखिदैन ।

(ऊ) जोखिम स्थिति

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूको २०६१ आषाढमा जोखिमको स्थितिको विस्तृत विश्लेषण गर्नका लागि पर्याप्त सूचनाहरू उपलब्ध नभएको भए तापनि मुख्यतया Liquidity, Credit र Operational risk को अध्ययन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

औसतमा लघुवित्त विकास बैङ्क तथा थोक वित्त विकास बैङ्कको कुन बचत दायित्वको क्रमशः ८५% र १०४% तरल सम्पत्ति रहेको देखिएवाट Prima Facie Liquidity Risk Low देखिन्छ तर यो स्थिति पर्याप्त जोखिम व्यवस्थापन नगरेको कारणले नभई कर्जा लगानी गर्न नसकेको कारणले उत्पन्न भएको देखिन्छ । GAP Analysis गरी Period wise Liquidity Management गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

लघुवित्त क्षेत्रको कर्जा असुली दर औसतमा ९०% देखिएकोले कर्जा जोखिम (Credit Risk) सामान्य देखिन्छ । कर्जाको लगानी बढीमा रु. ३०,०००।- सम्म समूहगत जमानीमा बिना धितो दिइने प्रचलन रहेकोले पनि कर्जा असुली नहुने सम्भावना कम हुनु स्वाभाविक देखिन्छ । सुरक्षाको दृष्टिले हेर्दा सुरक्षाको समयमा ग्रस्त क्षेत्रको कर्जामा तुलनात्मक रूपमा बढी जोखिम रहेको देखिन्छ ।

लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूमा विशेष गरी पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्कबाहेक अन्य बैङ्कहरूले राष्ट्र बैङ्कले तोकेको ढाँचामा वित्तीय विवरण समयमा पठाउन नसकेबाट ती संस्थामा Internal and External Reporting System कमजोर रहेको देखिन्छ । उपलब्ध वित्तीय विवरणहरू पनि अपूर्ण भएको पाइएकोले Operations Risk उच्च देखिन्छ ।

ख. ऐन, कानून तथा निर्देशनको अनुगमन

यस खण्डमा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरू (थोक तथा लघुकर्जा) मा प्रचलित ऐन, कानून साथै नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी गरिएको निर्देशनको पालना स्थितिको विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रचलित ऐन, कानूनको पालना

साधारण जगेडा कोष:

विकास बैङ्क ऐन बमोजिम प्रत्येक वर्षको खुद नाफाबाट २५ प्रतिशत साधारण जगेडा कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने नियम रहेकोमा मध्य पश्चिमाञ्चल, सुदूर पश्चिमाञ्चल र निर्धन आ.व.२०६०।६१ मा खुद नोक्सानमा रहेको र ती बाहेकका अन्य विकास बैङ्कहरूले सो नियमको पालना गरेको देखिन्छ ।

नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा जारी गरिएको निर्देशनको पालना स्थिति

थोक लघुकर्जाको कारोवार गर्ने दुईवटा विकास बैङ्कहरू- RMDC र साना किसान विकास बैङ्कलाई नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा कुनै निर्देशन जारी नभएको र लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूलाई जारी गरिएको निर्देशन ती बैङ्कको कार्य प्रकृति अनुसार उपयुक्त नभएकोले यस खण्डमा लघुवित्त विकास बैङ्कहरूको मात्र मुख्य विश्लेषण गरी जानकारीको लागि थोक वित्त संस्थाको स्थिति मात्र उल्लेख गरिएको छ ।

(अ) पूँजीकोष व्यवस्था

आ.व. २०६०।६१ मा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूलाई नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा जारी गरिएको निर्देशनमा प्राथमिक पूँजी र पूँजीकोष जोखिम भारत सम्पत्तिको क्रमशः २% र ४% हुनुपर्ने निर्देशन रहेकोमा उक्त विकास बैङ्कहरूको प्राथमिक पूँजी र पूँजीकोषको स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

लघुवित्त विकास बैङ्क	
प्राथमिक पूँजी (%)	५.५७
पूँजीकोष (%)	१३.३५
थोक लघुवित्त विकास बैङ्क	
प्राथमिक पूँजी (%)	१४.६३
पूँजीकोष	२०.७९

यसप्रकार औसतमा २०६१ आषाढमा लघुवित्त तथा थोक लघुवित्त विकास बैङ्कहरूले नेपाल राष्ट्र बैङ्कको पूँजीकोषसम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिए तापनि मध्य-पश्चिमाञ्चल र सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्कको हकमा प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक रहेकोले पूँजीकोष सम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिंदैन ।

(आ) वित्तीय स्रोत तथा साधन सङ्कलन व्यवस्था

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूले अधिकतम आफ्नो प्राथमिक पूँजीको २० गुणासम्म वित्तीय स्रोत तथा साधन सङ्कलन गर्न सक्ने नेपाल राष्ट्र बैङ्कको निर्देशन रहेकोमा २०६१ आषाढ मसान्तमा मध्य-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क र सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्कको प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक भएकोले सङ्कलित सम्पूर्ण स्रोतले सीमा नाघेको देखिन्छ । बाँकी सातवटा विकास बैङ्कले औसतमा आफ्नो प्राथमिक पूँजीको ११.१७ गुणा वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिए तापनि निर्धन उत्थान बैङ्कले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको क्रमशः २२.६० गुणा वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिएकोले यस बैङ्कको निर्देशनको पालना गरेको देखिंदैन । यी बाहेक अन्य लघुवित्त विकास बैङ्कहरू यस बैङ्कको निर्देशनको पालना गरेको देखिन्छ ।

(इ) अनिवार्य मौज्दात तथा तरल सम्पत्तिसम्बन्धी व्यवस्था

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूले जारी गरेको अनिवार्य नगद तथा तरलतासम्बन्धी निर्देशनमा अनिवार्य नगद तथा तरलताको मासिक औसतको आधारमा अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरेकोमा उक्त विकास बैङ्कहरूको २०६१ आषाढ महिनाको स्थिति यसप्रकार देखिन्छ ।

औसतमा लघुवित्त विकास बैङ्कहरूको तरलता कुल बचत दायित्वको ४७.२८% रहेको देखिएको र अनिवार्य नगद मौज्दात (डिप्रोक्स विकास बैङ्कको बाहेक) कुल सापटी कोषको ०.५ देखिएकोले यस बैङ्कको अनिवार्य मौज्दात तथा तरलतासम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिन्छ ।

डिप्रोक्स विकास बैङ्कले २०६१ आषाढ महिनामा अनिवार्य मौज्दात कुल सापटी कोषको ०.४३% मात्र कायम गरेको पाइएकोले कारवाहीको प्रक्रिया अगाडि बढाई हर्जाना लगाईएको छ ।

(ई) कर्जा तथा सापटको वर्गीकरण र कर्जा नोक्सानी व्यवस्था

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैङ्कहरूले २०६१ आषाढ मसान्तमा बाँकी रहेको कर्जा तथा कर्जा नोक्सानी व्यवस्था निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

विवरण	बाँकी कर्जा	कर्जा नोक्सानी व्यवस्था
असल	१७८७५	१७९
कमसल	२७४	६८
शङ्कास्पद	१८२	९१
खराब	१४५१	१४५१
कुल	१९७८१	१७८९

पुनश्च: कर्जा तथा कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको रकम Provisional statement मा आधारित भएकोले लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको रकमसँग फरक पर्न गएको हो ।

लघुवित्तको कारोवार गर्ने ९ वटै विकास बैङ्कहरूले २०६१ आषाढ मसान्तमा नेपाल राष्ट्र बैङ्कको निर्देशनानुसार कर्जा वर्गीकरण गरी कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गरेको पाइन्छ ।

उक्त अवधिमा कुल बाँकी कर्जा रू. १९७८१ लाख र र कर्जा नोक्सानी व्यवस्था रू. १७८९ लाख रहेको देखिन्छ जुन कुल बाँकी कर्जाको ९.०४ प्रतिशत हुन आउँछ । कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको दृष्टिकोणले हेर्दा सबैभन्दा कम स्वावलम्बन विकास बैङ्कको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कुल बाँकी कर्जाको १.७९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसबाट उक्त विकास बैङ्कको कर्जाको गुणस्तर तुलनात्मक रूपमा सबैभन्दा राम्रो रहेको देखिन्छ । यसको विपरित सुदुर पश्चिमाञ्चल र मध्य पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्कको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कुल बाँकी कर्जाको क्रमशः ४६.७८ प्रतिशत र ३१.५७ प्रतिशत रहेको देखिएकोले कर्जाको गुणस्तर अन्यन्त कमजोर रहेको देखिन्छ ।

(उ) ब्याजदर तथा सेवा शुल्क व्यवस्था

२०६१ आषाढ मसान्तको स्थितिको विश्लेषणबाट लघुवित्त विकास बैङ्कहरूको कर्जामा लिने व्याजदर १२% देखि २५% सम्म रहेको देखिन्छ । कर्जामा लिने व्याजदरमा अधिकतम २५% स्वावलम्बन विकास बैङ्कको रहेको देखिन्छ । जुन समुह औसत १८% भन्दा ७% ले बढी हुन आउँछ । त्यसै गरी बचतमा दिने व्याजदर ६% देखि ९% रहेको पाइन्छ । बचतमा दिने व्याज पनि स्वावलम्बन विकास बैङ्कको सबैभन्दा बढी ९% रहेको देखिन्छ । जुन समुह औसत ६.५% भन्दा २.५% ले बढी हुन आउँछ ।

(३) वित्त कम्पनी

(क) समष्टिगत वित्तीय विश्लेषण

२०६१ आषाढ मसान्तसम्म सञ्चालनमा रहेका समग्र वित्त कम्पनीहरूको तुलनात्मक वित्तीय विश्लेषण देहाएका परिसूचकहरूको आधारमा यसप्रकार गरिएको छ ।

(अ) कुल सम्पत्ति (Total Assets)

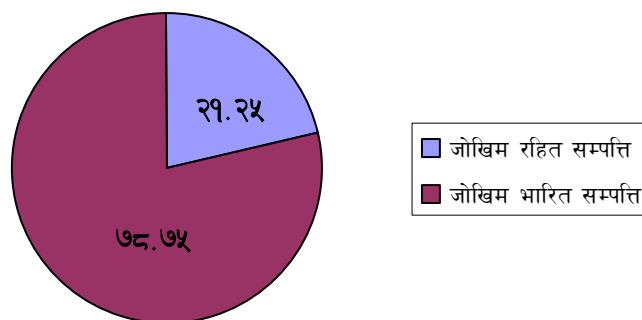
२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा वित्त कम्पनीहरूको कुल सम्पत्तिको आकार तथा सोको वृद्धि यसप्रकार रहेको छ ।

सम्पत्ति विवरण

(रु. लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ (क)	२०६१ आषाढ (ख)	फरक	
			रकम	प्रतिशत
कुल सम्पत्ति	२२४३२३.२	२७१७०७.४०	४७३८४.२०	२१.१२
जोखिम भारित सम्पत्ति	१८९५०७.३	२१३९६०.२०	२४४५२.९०	१२.९०
जोखिम रहित सम्पत्ति	३४८१५.९	५७७४७.२०		

२०६१ आषाढ मसान्तको कुल सम्पत्ति विवरण

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा समग्र वित्त कम्पनीको कुल सम्पत्ति रु. २७१७०७.४० लाख पुगेको छ । जुन २०६० आषाढको तुलनामा २१.१२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । २०६१ आषाढमा कुल सम्पत्तिमध्ये जोखिम समायोजित सम्पत्ति (Risk Weighted Assets) ७८.७५ प्रतिशत अर्थात् रु.२१३,९६०.२० लाख रहेको छ । यस्तो सम्पत्ति २०६० आषाढको तुलनामा १२.९० प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

(आ) वित्तीय स्रोत संरचना

समग्र वित्त कम्पनीहरूको वित्तीय स्रोत सङ्कलन र वृद्धिको स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ-

वित्तीय स्रोत संरचनाको विवरण

(रु. लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ (क)	२०६१ आषाढ (ख)	फरक (क र ख)	
			रकम	प्रतिशत
(क) निक्षेप	१६५०४३.९	१९४९३६.६०	२९८९.२७	१८.११
(ख) सापटी	१३५९.९	१३४३०.५०	१२०७०.६०	८८७.६१
कुल वित्तीय स्रोत	१६६४०३.८	२०८३६७.१०	४१९६३.३०	२५.२२
प्राथमिक पूँजी	२३३५०.८	२८५९२.४०		
वित्तीय स्रोत सङ्कलन/प्राथमिक पूँजी अनुपात	७.१३ गुणा	७.२८ गुणा		

२०६१ आषाढ मसान्तमा सम्पूर्ण वित्त कम्पनीहरूले निक्षेपतर्फ रु. १९४९३६.६० लाख र सापटीतर्फ रु. १३४३०.५० लाख गरी जम्मा रु. २०८३६७.१० लाख वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिन्छ । यो रकम २०६० आषाढको तुलनामा २५.२२ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ । वित्तीय स्रोत सङ्कलनमा निक्षेपलाई मात्र हेर्दा २०६१ आषाढ मसान्तमा रु. १९४९३६.६० लाख सङ्कलन भएको देखिन्छ । जुन २०६० आषाढको तुलनामा १८.११ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ भने सापटीतर्फ यस अवधिसम्ममा रु. १३४३०.५० लाख प्राप्त भएको देखिन्छ । जुन २०६० आषाढ को तुलनामा ८८७.६१ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

यस बैङ्कको निर्देशनबमोजिम वित्त कम्पनीहरूले प्राथमिक पूँजीको १० गुणासम्म वित्तीय स्रोत सङ्कलन गर्न पाउने प्रावधान रहेकोमा समग्र वित्त कम्पनीहरूले २०६१ आषाढ मसान्तसम्म प्राथमिक (रु. २८५९२.४० लाख) पूँजीको ७.२८ गुणा वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिन्छ जुन २०६० आषाढमा ७.१३ गुणा रहेको थियो । त्यसै गरी वित्त कम्पनीहरूले प्राथमिक पूँजीको २.५ गुणासम्म बचत निक्षेप सङ्कलन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेकोमा समग्र वित्त कम्पनीहरूको स्थिति हेर्दा प्राथमिक पूँजीको १.३० गुणा अर्थात् रु. ३७१७.०० लाख सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

(इ) कर्जा संरचना, क्षेत्रगत कर्जा एवं कर्जा निक्षेप अनुपात

कर्जा संरचना तथा क्षेत्रगत कर्जा

समग्र वित्त कम्पनीहरूको २०६१ आषाढ मसान्तको क्षेत्रगत कर्जा संरचनालाई देहायबमोजिम हेर्न सकिन्छ ।

(रु. लाखमा)

विवरण	कर्जा रकम		कर्जा संरचना प्रतिशत		फरक (क र ख)	
	२०६० आषाढ (क)	२०६१ आषाढ (ख)	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	रकम	प्रतिशत
हायरपचेज	२४७७७.७	२९३७२.९०	१७.१०	१६.४५	४५९५.२०	१८.५५
आवास	४१९१६.४	५३२५३.९०	२८.९३	२९.८३	११३३७.५०	२७.०५
आवधिक कर्जा	६९९३२.२	८३९२८.१०	४८.२७	४६.५८	१३९९५.९०	१८.८७
लिजिङ्ग	१५०१.४	३१७४.३०	१.०४	१.७८	१६७२.९०	१११.४२
मर्चेण्ट बैकिङ्ग कारोवार	७८४.२	५७.२०	०.५४	०.०३	(७२७)	(९२.७१)
मुद्दती रसिद कर्जा	५८८९.०	७२७२.६०	४.०७	४.०७	१३८३.६०	२३.४९
अन्तर वित्त कम्पनी कर्जा	७५.०	९.७०	०.०५	०.०१	(६५.३)	(८७.०६)
अन्य कर्जा	-	२२३९.६०	-	१.२५	२२३९.६०	-
जम्मा	१४४८७५.९०	१७८५०८.४०	१००	१००	३३६३२.५०	

२०६१ आषाढ मसान्तमा सम्पूर्ण वित्त कम्पनीहरूको कुल कर्जा तथा सापट रु. १७८५०८.४० लाख बाँकी देखिन्छ । जुन २०६० आषाढको तुलनामा २३.२१ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

२०६१ आषाढको कुल कर्जा तथा सापटलाई क्षेत्रगत कर्जा शीर्षक अन्तर्गत हेर्दा २०६० आषाढको तुलनामा हायरपचेज कर्जा, आवास कर्जा, आवधिक कर्जा, लिजिङ्ग, मुद्दती रसिद अन्य कर्जामा क्रमशः १८.५५ प्रतिशत, २७.०५ प्रतिशत, १८.८७ प्रतिशत, १११.४२ प्रतिशत र २३.४९ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ भने अन्तर वित्त कम्पनी कर्जा तथा मर्चेण्ट बैकिङ्ग कारोवार क्रमशः ८७.०६ प्रतिशत र ९२.७१ प्रतिशतले घास भएको देखिन्छ । यस आ.व.मा मात्र अन्य कर्जा शीर्षकमा रु. २२३९.६० लाख रहेको देखिन्छ ।

समग्र वित्त कम्पनीको २०६१ आषाढको कर्जा संरचना हेर्दा कुल कर्जामध्ये हायरपचेज कर्जा, आवास कर्जा, आवधिक कर्जा, लिजिङ्ग, मर्चेण्ट बैकिङ्ग कारोवार र मुद्दती धितो कर्जा, अन्तर वित्त कम्पनी कर्जा र अन्य कर्जाको अंश क्रमशः १६.४५ प्रतिशत, २९.८३ प्रतिशत, ४६.५८ प्रतिशत, १.७८ प्रतिशत, ०.०३ प्रतिशत, ४.०७ प्रतिशत, ०.०१ प्रतिशत र १.२५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

कर्जा निक्षेप अनुपात

समग्र वित्त कम्पनीहरूको २०६० आषाढ र २०६१ आषाढको कर्जा तथा निक्षेप अनुपात देहायबमोजिम रहेको देखिन्छ ।

(रु. लाखमा)

विवरण	आ.व. २०६०	आ.व. २०६१	फरक (रु.)	प्रतिशत
कर्जा तथा सापट	१४४८७५.८	१७८५०८.४०	३३६३२.६	२३.२१
निक्षेप	१६५०४३.९	१९४९३६.६०	२९८९२.७०	१८.११
कर्जा निक्षेप अनुपात (प्रतिशतमा)	८७.७८	९१.५७		

२०६१ आषाढमा सम्पूर्ण वित्त कम्पनीहरूको कर्जा निक्षेप अनुपात वृद्धि भई ९१.५७ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ। यो अनुपात २०६० आषाढमा ८७.७८ प्रतिशत रहेको थियो।

(ई) लगानी संरचना स्थिति :

समग्र वित्त कम्पनीहरूको लगानी संरचना तथा वृद्धिको स्थिति निम्नानुसार भएको देखिन्छ।

(रु.लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ (क)	२०६१ आषाढ (ख)	फरक	
			रकम	प्रतिशत
सरकारी सुरक्षण	१३५९२.६	१३११५.६०	(४७७)	(३.५१)
शेयर तथा डिभेन्चर	४१८७.०	३३९५.८०	(७९१.२०)	(१८.९०)
अन्य लगानी	६२६८.९	४१५.८०	(५८५३.१०)	(९३.३७)
जम्मा लगानी	२४०४८.५	१६९२७.२०	(७१२१.३०)	(२९.६१)

समग्रमा यस त्रयमासमा लगानी घटेको देखिन्छ। २०६१ आषाढमासमा समग्र वित्त कम्पनीहरूको कुल लगानी रु. १६९२७.२० लाख पुगेको देखिन्छ। यो रकम २०६० आषाढको तुलनामा २९.६१ प्रतिशतले न्हास आएको देखिन्छ। यस अवधिमा कुल लगानीमध्ये सरकारी सुरक्षण, शेयर तथा डिभेन्चर र अन्य लगानीमा क्रमशः ७७.४८ प्रतिशत, २०.०६ प्रतिशत र २.४६ प्रतिशत लगानी रहेको छ। यस अवधिको लगानीलाई २०६० आषाढसँग तुलना गर्दा सरकारी सुरक्षण, शेयर तथा डिभेन्चर र अन्य लगानीमा क्रमशः ३.५१ प्रतिशत, १८.९० प्रतिशत र ९३.३७ प्रतिशतले न्हास आएको देखिन्छ।

(उ) वर्गीकृत कर्जा, कर्जा नोक्सानी व्यवस्था र सुरक्षणको स्थिति

यस बैङ्कको निर्देशन नं. ४ वमोजिम वित्त कम्पनीहरूले प्रत्येक आर्थिक वर्षको आषाढ मसान्तमा असुल गर्न बाँकी कर्जा तथा सापटीको आधारमा कर्जा वर्गीकरण गरी कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्ने निर्देशन रहेकोमा सोअनुसार आ.व. २०५९।६० र २०६०।६१ को लेखापरीक्षण प्रतिवेदनका आधारमा समग्र वित्त कम्पनीहरूको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था देहायबमोजिम रहेको देखिन्छ। त्यस्तै समग्र वित्त कम्पनीको Non-performing loan गत आ.व.मा ८.६४ प्रतिशत र यस आ.व.मा ६.६७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

(रु. लाखमा)

सि.नं.	कर्जा वर्गीकरण	आ.व. २०५९।६०		आ.व. २०६०।६१	
१)	असल १ प्रतिशत	१३२७९१.५१	१३३३.९९	१६६,०७०.००	१६९४.००
२)	पुनर्संरचना। नविकरण १२.५ प्रतिशत	२८१५.७७	३६५.१९	२०३२.४३	२६०.५६
३)	कमसल २५ प्रतिशत	२०५४.८६	५११.०१	१९९२.६०	४९८.१३
४)	संकास्पद ५० प्रतिशत	२०३८.६०	१०१९.३९	२०३१.९९	१०१६.०६
५)	खराब	५७१८.५७	५७१८.५७	५८५७.६७	५८५१.६७
६)	अन्य कर्जा*	७८१.७५	७.५१	५२३.०४	१२८.१४
	जम्मा	१४६,२०१.०६	८९५५.६६	१७८५०८.४३	९४४८.६६
	निष्क्रिय कर्जा		८.६४%		६.६७%

समग्रमा वित्त कम्पनीहरूको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था यस आ.व.मा रु. ९४४८.६६ लाख रहेको देखिन्छ। यसमध्ये असल कर्जाको लागि गरिएको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था रु. १६९४.०० लाख (१७.९३ प्रतिशत) र कमसल, शङ्कास्पद र खराब कर्जाको लागि गरिएको कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको अंश ८२.०७ प्रतिशत अर्थात् रु. ७७५४.६६ लाख भएको देखिन्छ।

(ऊ) प्रतिफल स्थिति

समग्र वित्त कम्पनीहरूको २०६१ आषाढ मसान्तसम्मको कुल सञ्चालन नाफा रु. १८४०.७० लाख भएको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढमा रु. ४८१४.१० लाख रहेको थियो। यस अवधिमा ५४ वटा वित्त कम्पनीहरूले रु. ३२५८.७९ लाख सञ्चालन नाफा गरेको देखिन्छ, भने आठवटा वित्त कम्पनीहरू रु. १४१८०९ लाखले सञ्चालन घाटामा रहेका देखिन्छन्।

(ए) तरलता स्थिति

वित्त कम्पनीहरूको यस अवधिको तरलता स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ।

(रु.लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ
नगद	११०३.६	१३९२.१३
नेपाल राष्ट्र बैङ्क मौज्दात	१८३३.६	४५५३.१९
वाणिज्य बैङ्क मौज्दात	२३८५१.१	३१३९८.५५
अन्य बैङ्क तथा वित्त कम्पनी	-	१५२७८.४२
सरकारी ऋणपत्र	१३५९२.६	१३११५.६०
जम्मा तरल सम्पत्ति	४०३८०.९	६५७३७.९०
कुल निक्षेप	१६५०४३.९	१९४९३६.६१
तरलता/कुल निक्षेप (प्रतिशत)	२४.४७	३३.७२

समग्र वित्त कम्पनीहरूको कुल तरल सम्पत्ति २०६१ आषाढ मसान्तमा रु. ६५७३७.९० लाख रहेको देखिन्छ, जुन रकम २०६० आषाढमा रु. ४०३८०.९० लाख रहेको देखिन्छ।

यस अवधिमा समग्र वित्त कम्पनीको तरल सम्पत्ति कुल निक्षेपको ३३.७२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। जुन २०६० आषाढमा २४.४७ प्रतिशत रहेको थियो।

(ऐ) पूँजीकोष तथा न्यूनतम पूँजीको स्थिति

समीक्षा अवधिमा समग्र वित्त कम्पनीहरूको कुल पूँजीकोष स्थिति निम्नानुसार रहेको छ -

पूँजीकोष विवरण

(रु. लाखमा)

विवरण	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	फरक	
			रकम	प्रतिशत
(क) प्राथमिक पूँजी	२३३५०.८	२८५९२.४०	५२४१.६०	२२.४५
(ख) पूरक पूँजी	८०५३.९	१९७३.५०	(६०८०.४०)	(७५.५०)
कुल पूँजी	३१४०४.७	३०५६५.९०	(८३८.८)	(२.६७)
जोखिम भारित सम्पत्ति	१८९५०७.३	२१३९६०.२०		
प्राथमिक पूँजी/जोखिम समायोजित सम्पत्ति अनुपात	१२.३२%	१३.३६		
पूँजीकोष/जोखिम समायोजित सम्पत्ति अनुपात	१६.५७%	१४.२९		

समग्र वित्त कम्पनीहरूको २०६१ आषाढ मसान्तमा कुल पूँजीकोष रु. ३०५६५.९० लाख रहेको छ, जुन २०६० आषाढको तुलनामा (२.६७) प्रतिशतको वृद्धि देखिन्छ। कुल पूँजीकोषमध्ये प्राथमिक

पूँजीको अंश ९३.५४ प्रतिशत अर्थात् रु. २८५९२.४० लाख रहेको छ । यो रकम २०६० आषाढको तुलनामा २२.४५ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ । यस्तो वृद्धि बढी देखिनुमा यस विभागबाट तयार गरिएको यस अघिको त्रयमासिक प्रतिवेदनमा चालु आ.व.को नाफा नोक्सानको रकमलाई पूँजीकोष गणना गर्दा समावेश गरिएको थिएन भने यस प्रतिवेदनमा उक्त रकमलाई पूँजीकोषमा गणना गरिएको छ ।

यस अवधिमा जोखिम भारित सम्पत्ति रु. २१३९६०.२० लाख रहेको छ । पूँजीलाई जोखिम भारित सम्पत्तिसँग आबद्ध गरी हेर्दा समग्र वित्त कम्पनीहरूको कुल पूँजीकोष अनुपात १४.२९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढमा १३.३६ प्रतिशत रहेको थियो । त्यसै गरी प्राथमिक पूँजी अनुपात २०६१ आषाढमा १२.९३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जुन २०६० आषाढमा १२.३२ प्रतिशत रहेको थियो ।

(ओ) गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति

विवरण	२०६० चैत्र	२०६१ आषाढ	फरक	
			रकम	प्रतिशत
गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति	५४९८.७	४८९२६०	(६०६.१०)	(११.०२)

समग्र वित्त कम्पनीहरूको २०६१ आषाढ मसान्तसम्म गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति रु ४८९२.६० लाख रहेको छ । जुन २०६० चैत्रको तुलनामा ११.०२ प्रतिशतले ह्रास आएको देखिन्छ । कुल सम्पत्तिको १.८३ प्रतिशत मात्र गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति यस त्रयमासमा देखिएको छ । यस अवधिको गैर बैंकिङ्ग सम्पत्तिको लागि रु. ५१३ लाख नोक्सानी व्यवस्था कायम गरेको देखिन्छ, जुन गैर बैंकिङ्ग सम्पत्तिको १०.४८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

(ख) निर्देशन अनुगमन

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ को परिच्छेद ५ गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदनको दफा ७ अनुसार अनुगमन गर्दा कम्पनीहरूले देहाएका निर्देशनहरू पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा अध्ययन गरिएको छ ।

(अ) पूँजीकोष

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा सञ्चालनमा रहेका वित्त कम्पनीहरूमध्ये देहाए अनुसारका कम्पनीहरूले यस बैङ्कको निर्देशन अनुरूपको न्यूनतम प्राथमिक पूँजी तथा कुल पूँजीकोष अनुपात कायम गरेको देखिँदैन ।

सि.नं.	कम्पनीको नाम	कायम गरेको अनुपात प्रतिशत	
		प्राथमिक	पूँजीकोष
१.	सम्भना फाइनेन्स कं. लि.	-	९.४१
२.	अरुण फाइनेन्स कम्पनी लि.	-ve	-ve
३.	क्यापिटल मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनेन्स कम्पनी लि.	-	१०.२०
४.	जनरल फाइनेन्स	-	९.०९
५.	एल्पीक एभरेष्ट फाइनेन्स	-	१०.७५
६.	जानकी फाइनेन्स	-	१०.८६
७.	क्रिष्टल फाइनेन्स	-	१०.०७

(आ) प्राथमिक पूँजी

अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेडको मात्र प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक रहेको देखिन्छ ।

(इ) वित्तीय स्रोत सङ्कलन

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा संचालनमा रहेका वित्त कम्पनीहरूमध्ये निम्न वित्त कम्पनीहरूले नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा वित्त कम्पनीलाई जारी भएको निर्देशनले तोकेको सीमाभन्दा बढी वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको पाइयो ।

सि.नं.	वित्त कम्पनीको नाम	वित्तीय स्रोत संकलन गुणा
१)	सम्भना फाइनेन्स कम्पनी लि.	११.०४
२)	जनरल फाइनेन्स कम्पनी लि.	११.४६
३)	सेण्ट्रल फाइनेन्स	१०.८३
४)	अरुण फाइनेन्स कम्पनी लि.	-ve लिन नपाउने

अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग लिमिटेडको प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक रहेकोले उक्त कम्पनी कुनै पनि वित्तीय स्रोत सङ्कलन गर्नसक्ने अवस्थामा रहेको छैन । तर यस विभागसँग मिति २०५९।२।१४ मा रु. ५७१ लाखभन्दा बढी वित्तीय स्रोत सङ्कलन नगर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरे तापनि २०६१ आषाढ मसान्तसम्म रु. ६४१.५५ लाख निक्षेप सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

त्यसै गरी यस बैङ्कको निर्देशनअनुसार वित्त कम्पनीहरूले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको २.५ गुणाभन्दा बढी बचत निक्षेप सङ्कलन गर्न नपाउने व्यवस्थालाई यस आ.व.मा सम्भना फाइनेन्स लिमिटेडले २.८९ र नवदुर्गा फाइनेन्स कम्पनीले २.६० गुणा बचत निक्षेप सङ्कलन गरी यस बैङ्कको निर्देशनको पालना गरेको देखिएन ।

(ई) अनिवार्य नगद मौज्जात, तरलतासम्बन्धी निर्देशनको पालना

यस बैङ्कबाट वित्त कम्पनीहरूलाई जारी भएको निर्देशन, २०५८ को निर्देशन नं. ३ को दफा १ अनुसार अनिवार्य मौज्जात र दफा २ अनुसार तरल सम्पत्ति कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा आ.व. २०६०।६१ को विभिन्न मितिमा भएको निर्देशनअनुसारको अनिवार्य मौज्जात तथा तरल सम्पत्ति कायम नगर्ने देहाएका वित्त कम्पनीहरूलाई नियमानुसार हर्जाना लगाइएको छ ।

(क) अनिवार्य मौज्जात कायम नगरेका कम्पनीहरू

सि.नं	कम्पनीको नाम	सि.नं	कम्पनीको नाम
१	हिमालय फाइनेन्स कम्पनी लि.	२	काठमाडौं फाइनेन्स कम्पनी लि.
३	यति फाइनेन्स कम्पनी लि.	४	जनरल फाइनेन्स कम्पनी लि.
५	सेण्ट्रल फाइनेन्स कम्पनी लि.	६	क्यापिटल मर्चेण्ट बैकिङ्ग एण्ड फाइनेन्स कं. लि.
७	क्रिष्टल फाइनेन्स कम्पनी लि.	८	पाटन फाइनेन्स कम्पनी लि.
९	वीरगञ्ज फाइनेन्स कम्पनी लि.	१०	प्रुडेन्सीयल फाइनेन्स कम्पनी लि.

(ख) तरलता अनुपात कायम नगरेका वित्त कम्पनीहरू

सि.नं	कम्पनीको नाम	सि.नं	कम्पनीको नाम
१.	पिपुल्स फाइनेन्स कम्पनी लि.	२.	इन्भेष्टा फाइनेन्स कम्पनी लि.
३.	सम्भना फाइनेन्स कम्पनी लि.	४.	एल्पीक फाइनेन्स कम्पनी लि.
५.	क्रिष्टल फाइनेन्स कम्पनी लि.	६.	पाटन फाइनेन्स कम्पनी लि.

साथै, यस अवधिमा उपर्युक्तबाहेक बाँकी अन्य सम्पूर्ण वित्त कम्पनीले तरलतासम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिन्छ ।

(उ) प्रतिग्राहक/क्षेत्रगत कर्जा सीमा

वित्त कम्पनीहरूको २०६१ आषाढ मसान्तको वित्तीय विवरणहरूको समष्टिगत अध्ययन गर्दा क्षेत्रगत कर्जा सीमासम्बन्धी यस बैङ्कको निर्देशनअनुसार आफ्नो कुल कर्जा तथा सापट र पट्टा लगानीको निर्धारित प्रतिशतभन्दा बढी कर्जा तथा सापट कुनै एक मुल क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह गर्न नपाउने व्यवस्थालाई इन्भेष्टा फाइनेन्स कं. लि. ले उक्त कम्पनीले ६३.२९ प्रतिशत हायरपचेज शीर्षकमा लगानी गरे तापनि उक्त रकम बराबर नोक्सानी व्यवस्था कायम गरेको देखिन्छ ।

क्र.सं.	वित्त कम्पनीहरूको नाम	क्षेत्र	प्रतिशत
१.	इन्भेष्टमेण्ट क्रेडिट फाइनेन्स	आवधिक	१००
२.	इन्भेष्टा फाइनेन्स लि.	हायरपचेज	६३.२९
३.	प्रुडेन्सियल मर्चेन्ट एण्ड बैकिङ्ग फाइनेन्स कं.लि.	आवास	४०.७६
४.	मल्टीपरपस सेभिङ्ग एण्ड इन्भेष्टमेण्ट कम्पनी लि.	आवधिक	७९.११
५.	सृजना फाइनेन्स कम्पनी	आवधिक	९८.३०

यस बैङ्कको क्षेत्रगत कर्जा सीमा व्यवस्थामा रहेको निर्देशनबमोजिम आवास र हायरपचेज कर्जामा अधिकतम कर्जा सीमा ४० प्रतिशत रहे तापनि नेपाल आवास विकास वित्त कम्पनी लि. र अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कं.लि.ले यस बैङ्कबाट एकल क्षेत्रमा सीमाभन्दा बढी कर्जा प्रवाह गर्न स्वीकृत लिएको हुनाले उक्त कम्पनीहरूको एउटै क्षेत्र आवास र हायर पचेज कर्जामा क्रमशः ९९.६४% र ९४.७२% कर्जा प्रवाह गरेको देखिन्छ ।

(ऊ) गैरबैकिङ्ग सम्पत्तिको नोक्सानी व्यवस्था

बैङ्कद्वारा वित्त कम्पनीलाई गैर बैकिङ्ग सम्पत्ति नोक्सानी व्यवस्थासम्बन्धी मिति २०६०।१०।२९ मा जारी निर्देशन अनुसार उक्त कम्पनीमा निम्न वित्त कम्पनीहरूले निर्देशनअनुसार कम्तीमा २५% व्यवस्था गर्नुपर्नेमा सो गरेको पाइएन ।

सि.नं.	वित्त कम्पनी	कम्पनीले गरेको व्यवस्था
१.	मर्चेन्ट फाइनेन्स कं. लि.	कुनै व्यवस्था नगरेको
२.	हिमालय फाइनेन्स कम्पनी लि.	१९.४२
३.	गोरखा फाइनेन्स कम्पनी लि.	२३.१७
४.	गुडविल फाइनेन्स कं.लि.	१६.७९
५.	लुम्बिनी फाइनेन्स ए(ण्ड) लिजिङ्ग कं.लि.	२१.१९
६.	स्टाण्डर्ड फाइनेन्स कं. लि.	१५.२९
८.	मल्टीपरपर सेभिङ्ग एण्ड आवाश कम्पनी लि.	कुनै व्यवस्था नगरेको
९.	पाटन फाइनेन्स कम्पनी लि.	१५.९४

(ए) लगानी

यस बैङ्कबाट वित्त कम्पनीहरूलाई जारी गरिएको निर्देशन नं. ८ को दफा ३(३) बमोजिम सबै सङ्गठित संस्थाको शेयर तथा डिबेन्चरमा बढीमा आफ्नो प्राथमिक पूँजीको ३० प्रतिशतसम्म लगानी गर्न पाउने व्यवस्था रहेकोमा समग्रमा वित्त कम्पनीको लगानी स्थिति १०.९४ प्रतिशत मात्र रहेको देखिए तापनि बैङ्कले जारी गरेको निर्देशन विपरीत देहाए अनुसारका वित्त कम्पनीहरूले निर्दिष्ट सीमाभन्दा बढी रकम विभिन्न कम्पनीको शेयरमा लगानी गरेको देखिन्छ ।

सि.नं.	कम्पनीको नाम	लगानी गरेको प्रतिशत	बढी लगानी (प्रतिशत)
१.	नेपाल फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लि.	१०८.०६	७८.०३
२.	एन.आइ.डि.सी. क्यापिटल मार्केट	६५.७६	३५.७६
३.	गुडविल फाइनेन्स कम्पनी लि.	३१.६४	१.६४

(ऐ) ब्याजदर प्रकाशन र वित्तीय विवरण प्रकाशनसम्बन्धी निर्देशनको पालना

बैङ्कद्वारा वित्त कम्पनीहरूलाई जारी भएको निर्देशनअनुसार कम्पनीले निक्षेपमा दिने र कर्जामा लिने ब्याजदर विवरण प्रत्येक अर्ध-वार्षिक अवधि समाप्त भएको एक महिनाभित्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामार्फत सार्वजनिक गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । यस अवधिसम्ममा वित्त कम्पनीहरूले ब्याजदर प्रकाशन र वित्तीय विवरण प्रकाशनसम्बन्धी निर्देशनको पालना गरेको देखिन्छ ।

(४) सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजत-पत्र प्राप्त सहकारी संस्थाहरू

यस बैकबाट सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त गरी २०६१ आषाढ मसान्तसम्म सञ्चालनमा रहेका २१ वटा सहकारी संस्थाहरूबाट सोही अवधिसम्मको प्राप्त मासिक विवरणका आधारमा गैरस्थलगत (Off-Site) सुपरिवेक्षण गरी निम्नानुसार वित्तीय विश्लेषण गरिएको छ ।

(क) समष्टिगत वित्तीय स्थिति

सहकारी संस्थाहरूको वित्तीय विश्लेषण गर्दा देहाएका बुँदाहरूलाई समेटिएको छ ।

(अ) कुल सम्पत्ति, आकार र वृद्धि

सहकारी संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति निम्नानुसार देखिएको छ ।

(रु. लाखमा)

विवरण	अवधि	परिवर्तन	
	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा (%)
कुल सम्पत्ति	२६३७३	२४२५४	(८.०३)
जोखिम समायोजित सम्पत्ति	२०७५३	१८८६०	(९.१२)

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा सहकारी संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति रु. २ अर्ब ४२ करोड ५४ लाख रहेको छ । अवास्तविक (Fictitious) रकमलाई नघटाई उल्लेख गरिएको उक्त सम्पत्ति २०६० आषाढको तुलनामा ८.०३ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ । समीक्षा अवधिमा सहकारी संस्थाहरूको अपलेखन गर्न बाँकी खर्च रु. १७ लाख रहेकोले उक्त अवास्तविक (Fictitious) सम्पत्तिको रकमलाई गणना नगर्दा बैङ्कको कुल वास्तविक सम्पत्ति रु. २ अर्ब ४२ करोड ३७ लाख रहेको देखिन्छ । सहकारी संस्थाहरूको

कुल जोखिम भारित सम्पत्ति रु. १ अर्ब ८८ करोड ६० लाख रहेको देखिन्छ । यसरी सहकारी संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति घट्टनुमा मिति २०६१।२।१ को निर्णयानुसार नेपाल सहकारी संस्था लिमिटेड, बागवजारको सिमित बैकिङ्ग कारोवार गर्न प्रदान गरिएको इजाजत रद्द हुनु प्रमुख कारण रहेको देखिन्छ ।

(आ) वित्तीय स्रोत संरचना, एकाग्रता र वृद्धि

सहकारी संस्थाहरूको वित्तीय स्रोत संरचना तथा वृद्धि निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रकम रु लाखमा)

शीर्षक	अवधि		परिवर्तन
	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा (%)
प्राथमिक पूँजी	२१९३	१६९९	(२२.५२)
बचत	१९०२५	१६७४२	(१२.००)
सापटी	६६०	४११	(३७.७२)
वित्तीय स्रोत सङ्कलन	१९६८५	१७१५३	(१२.८६)
वित्तीय स्रोत सङ्कलन/प्राथमिक पूँजी (गुणा)	८.९८	१०.१०	१२.४७

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा सहकारी संस्थाहरूको वित्तीय स्रोत अन्तर्गत बचत रु.१ अर्ब ६७ करोड ४२ लाख र सापटी रु. ४ करोड ११ लाख गरी जम्मा रु. १ अर्ब ७१ करोड ५३ लाख रहेको देखिन्छ । जुन २०६० आषाढको तुलनामा १२.८६ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ । सहकारी संस्थाहरूमा समीक्षा अवधिसम्म कायम रहेको बचतमध्ये रु. ६४ करोड ६० लाख (३८.५९ प्रतिशत) मुद्दति बचत, रु. ८२ करोड ४४ लाख (४९.२५ प्रतिशत) बचत र बाँकी रु. २० करोड ३६ लाख (१२.१६ प्रतिशत) अन्य बचत रहेको छ ।

(इ) कर्जा बचत अनुपातको स्थिति

सहकारी संस्थाहरूको कर्जा बचतको अनुपात निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रकम रु लाखमा)

शीर्षक	अवधि		परिवर्तन
	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६० आषाढको तुलनामा
कर्जा तथा सापट	१४६३६	१३०९९	(१०.५०%)
बचत	१९०२५	१६७४२	(१२.००%)
कर्जा / बचत अनुपात (प्रतिशत)	७६.९३ %	७८.२४%	१.७०%

२०६१ आषाढमा सहकारी संस्थाहरूको कुल कर्जा तथा सापटी रु. १ अर्ब ३० करोड ९९ लाख र बचत रु. १ अर्ब ६७ करोड ४२ लाख रहेको छ । आ.व.२०६०।६१ मा संस्थाहरूको समग्र कर्जा बचत अनुपात ७८.२४ % रहेको देखिन्छ । २०६० आषाढको तुलनामा संस्थाहरूको कर्जा बचत अनुपात १.७० प्रतिशतले बढेको र २०६० चैत्रको तुलनामा ३.१६ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ ।

(ई) ब्याजदरको स्थिति, प्रवृत्ति र स्तर

सहकारी संस्थाहरूबाट प्राप्त ब्याजदरसम्बन्धी विवरणका आधारमा संस्थाहरूले न्यूनतम तीन महिनादेखि अधिकतम पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिको बचत स्वीकार गर्ने गरेको देखिन्छ । संस्थाहरूको तीन महिनासम्मको मुद्दति बचतमा औसत ७.६६ प्रतिशत र पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिको बचतमा औसत १२.४५ प्रतिशत ब्याजदर कायम भएको पाइयो । संस्थाहरूले बचतमा औसत ५.६७ प्रतिशत

ब्याज प्रदान गर्ने गरेको देखिन्छ । सहकारी संस्थाहरूले कर्जामा न्यूनतम १० देखि अधिकतम १५ प्रतिशतसम्म ब्याज लिने गरेको देखिन्छ ।

(उ) प्रतिफलको स्थिति

सहकारी संस्थाहरूको नाफा नोक्सान स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

(रु लाखमा)

शीर्षक	अवधि	
	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ
मुनाफा र (नोक्सान)	(२३७)	(५३९)

सहकारी संस्थाहरूको मिति २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ५ करोड ३९ लाख सञ्चित नोक्सान रहेको देखिन्छ । जसमा नव क्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेडको २०६१ आषाढमा रु. ५ करोड १५ लाख, सगुन सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. ९ लाख, मकालु यातायात सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. १० लाख, राजश्री सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. ३७ लाख, सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेडको रु. ६३ लाख, अमरावती बहुदेशीय सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. ५२ लाख, किसान बहुदेशीय सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. १ लाख र युनाइटेड बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. १ करोड ५३ लाख नोक्सान रहेको कारणले गर्दा समग्र सहकारी संस्थाहरूको सञ्चित नोक्सान बढ्न गएको देखिन्छ ।

(ऊ) जोखिम स्थिति

मासिक तथ्याङ्कको आधारमा गैर स्थलगत सुपरिवेक्षण गर्दा सहकारी संस्थाहरूमा भएका र हुन सक्ने विभिन्न प्रकारका जोखिमलाई स्पष्ट विश्लेषण गर्न सकिने अवस्था नभए तापनि सहकारी संस्थाहरूको कुल बचत दायित्वको २६.७१% तरल सम्पत्ति रहेको देखिएको हुँदा प्रत्यक्ष रूपमा Liquidity Risk कम रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । सहकारी संस्थाहरूले Asset तथा Liability को Management मा विशेष ध्यान दिन तथा Gap Analysis को आधारमा संस्थालाई आवश्यक पर्ने तरलताको व्यवस्था गर्न आवश्यक देखिन्छ । सहकारी संस्थाहरूमध्ये नव क्षितिज सहकारी वित्तीय संस्था, अमरावती बहुदेशीय सहकारी संस्था तथा युनाइटेड बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको अत्यधिक नोक्सानी रहेको कारण समग्र सहकारी संस्थाहरूको कुल सञ्चित नोक्सान रु. ५ करोड ३९ लाख रहेको देखिन्छ । यसप्रकार समष्टिगतरूपमा सञ्चालन जोखिम (Operational Risk) अत्यधिक रहेको देखिन्छ ।

(ए) गैरबैंकिङ्ग सम्पत्तिको स्थिति र वृद्धि

सहकारी संस्थाहरूको गैर बैंकिङ्ग सम्पत्ति सम्बन्धमा अध्ययन गर्दा २०६१ आषाढमा रु. १२ करोड २४ लाख रहेको देखिन्छ । जुन २०६० आषाढ (रु. ११ करोड ३६ लाख)को तुलनामा ७.७५% ले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

(ऐ) अन्य

- **चुक्ता पूँजी:** २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा २१ वटा सहकारी संस्थाहरूको चुक्ता पूँजी रु. १९ करोड १७ लाख रहेको छ ।

- **साधारण जगेडा:** समीक्षा अवधिमा उपर्युक्त सहकारी संस्थाहरूको साधारण जगेडा कोषमा रु. ३ करोड २१ लाख रहेको छ ।
- **चालु दायित्व:** संस्थाहरूको २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा चालु दायित्वतर्फ रु. १९ करोड ३३ लाख रहेको देखिन्छ ।
- **कोष तथा व्यवस्था:** सहकारी संस्थाहरूको दायित्वतर्फ रहेको कोष तथा व्यवस्था निम्नानुसार दायित्व देखिन्छ ।

(रकम रु.लाखमा)

सि.नं.	विवरण	रकम
१)	कर्जा नोक्सानी व्यवस्था	१५०६
२)	व्याज मुलतवी हिसाब	८९५
	जम्मा	२४०१

(ख) प्रचलित ऐन तथा निर्देशनको अनुगमन

सहकारी संस्थाहरूलाई जारी गरिएको निर्देशन एवं प्रचलित कानूनमा भएको प्रावधान पालना भए/नभएको सम्बन्धमा देहाएअनुसार विश्लेषण गरिएको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट सहकारी संस्थाहरूलाई जारी गरिएको निर्देशनको पालना स्थिति

(अ) पूँजीकोष (Capital Fund)

२०६१ आषाढ मसान्तसम्म सञ्चालनमा रहेका २१ वटा सहकारी संस्थाहरूको कुल पूँजीकोष रु. ३२ करोड ५ लाख पुगेको छ । जसमध्ये कुल प्राथमिक पूँजीकोषको अंश ५३.०१५ अर्थात् रु.१६ करोड ९९ लाख रहेको छ ।

(रु.लाखमा)

क्र.सं	विवरण	रकम		परिवर्तन
		०६० आषाढ	०६१ आषाढ	०६० आषाढको तुलनामा
१	चुक्ता पूँजी	२१५४	१९१७	(११५)
२	साधारण जगेडा	२७६	३२१	१६.३० ५
३	नाफानोक्सान हिसाब	(२३७)	(५३९)	१२७.४२ ५
४	प्राथमिक पूँजी	२१९३	१६९९	(२२.५२५)
५	जोखिम व्यहोर्ने कोष	१०१७	१५०६	४८.०८५
६	कुल पूँजीकोष	३२१०	३२०५	(०.१५५)
७	जोखिम भारत सम्पत्ति	२०७५३	१८८६०	(९.१२५)

संस्थाहरूको ०६१ आषाढमा कायम रहेको पूँजी कोषलाई सोही अवधिको कुल जोखिम समायोजित सम्पतिसँग आबद्ध गरी हेर्दा कुल पूँजीकोष अनुपात १६.९९ प्रतिशत र कुल प्राथमिक पूँजी अनुपात ९.०१ प्रतिशत हुने देखिन्छ । गत त्रयमासको तुलनामा संस्थाहरूको शेयर पूँजी १५.२८ प्रतिशतले घटेको र कुल सञ्चित नोक्सानी ९.१० प्रतिशतले घटेको देखिन्छ ।

२०६१ आषाढ मसान्तमा उपर्युक्त संस्थाहरूको कुल पूँजीकोष तथा प्राथमिक पूँजीलाई सोही अवधिको जोखिम भारत सम्पतिसँग आबद्ध गरी हेर्दा देहायका सहकारी संस्थाहरूले यस बैकले आ.व.

०६०।०६१ को लागि पूँजीकोष सम्बन्धमा जारी गरेको निर्देशनअनुरूप प्राथमिक पूँजी ५ प्रतिशत र पूँजीकोष १० प्रतिशत कायम गर्नुपर्नेमा सो गरेको पाइएन ।

क्र.स.	संस्थाको नाम	प्राथमिक पूँजी अनुपात	कुल पूँजीकोष अनुपात
१	युनाइटेड बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ऋणात्मक	ऋणात्मक
२	सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेड	०.७७	-
३.	नव क्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेड	ऋणात्मक	९.७५
४	अमरावती वित्तीय संस्था लिमिटेड	३.२६	७.५६

(आ) वित्तीय स्रोत सङ्कलन :

(रु लाखमा)

क्र.सं	विवरण	रकम		परिवर्तन प्रतिशत
		०६० आषाढ	०६१ आषाढ	०६० आषाढको तुलनामा
१.	बचत	१९०२५	१६७४२	(१२५)
१.१	बचत	८१२८	८२४५	१.४४
१.२	मुद्दति	१०८८०	६४६०	(४०.६३)
१.३	अन्य	१७	२०३७	
२.	सापटी	६६०	४११	(३७.७३)
	जम्मा	१९६८५	१७१५३	(१२.८६)
	वित्तीय स्रोत सङ्कलन सीमा प्राथमिक पूँजीकोषको (गुणा)	८.९८	१०.१०	

२०६१ आषाढ मसान्तसम्म उपर्युक्त संस्थाहरूको बचत रु. १ अर्ब ६७ करोड ४२ लाख र सापटी रु. ४ करोड ११ लाख गरी कुल रु. १ अर्ब ७१ करोड ५३ लाख वित्तीय स्रोत रहेको देखिन्छ । संस्थाहरूको २०६१ आषाढमा रहेको कुल बचत रु. १ अर्ब ६७ करोड ४२ लाखमध्ये बचत रु. ८२ करोड ४५ लाख (४९.२५ प्रतिशत), मुद्दती बचत रु. ६४ करोड ६० लाख ३८.५८ प्रतिशत) र अन्य रु. २० लाख ३७ हजार (१२.१७ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । संस्थाहरूको कुल बचत गत त्रयमासको तुलनामा १७.२० प्रतिशतले घटेको देखिन्छ ।

यस बैंकको निर्देशनअनुरूप संस्थाहरूले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको १० गुणाभन्दा बढी वित्तीय स्रोत सङ्कलन गर्न नपाइने व्यवस्था रहेकोमा २ वटा सहकारी संस्थाहरूको प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक रहे तापनि उक्त संस्थाहरूले समीक्षा अवधिमा रु १९ करोड वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेकोले समग्रमा सहकारी संस्थाहरूले रु. १ करोड ६३ लाख सीमाभन्दा बढी वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

२०६१ आषाढको वित्तीय विवरण तथा ०६१ आषाढको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको आधारमा गणना गरिएको प्राथमिक पूँजीकोषको अनुपातसमेतका आधारमा विश्लेषण गर्दा निम्न संस्थाहरूले निर्देशनअनुसार वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेको देखिँदैन ।

सि. नं.	संस्थाको नाम	वित्तीय स्रोत सङ्कलन २०६० आषाढको आधारमा	वित्तीय स्रोत सङ्कलन २०६१ आषाढको आधारमा
१	अमरावती बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड	ऋणात्मक	२७.०१
२	सगुन सहकारी संस्था लिमिटेड	१९.७६	११.१८
३	युनाइटेड बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	ऋणात्मक	ऋणात्मक
४	नव क्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेड काठमाडौं	-	ऋणात्मक
५	सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेड.	-	११८.२८
६	राजश्री बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	१०.३९	१०.५०

(इ) कर्जा तथा सापट

संस्थाको कुल कर्जा तथा सापटी २०६१ आषाढ मसान्तमा १९.८३ प्रतिशतले चास भई रु. १ अर्ब ३० करोड ९९ लाख बाँकी देखिन्छ। सहकारी संस्थालाई क्षेत्रगत कर्जा सीमासम्बन्धी निर्देशन जारी नगरिएकोले सोसम्बन्धी विस्तृत विवरणको अभावमा विश्लेषण गरिएको छैन। संस्थाहरूको समग्र कर्जा बचत अनुपात ७८.२४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। कर्जा बचत अनुपातमा सबैभन्दा बढी मनकामना सहकारी संस्था लिमिटेडको १३६.१८ प्रतिशत र सबैभन्दा कम सगुन सहकारी संस्था लि.को ५४.२१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। संस्थाले पेश गर्ने मासिक विवरणमा कर्जा वर्गीकरणको विस्तृत विवरण संलग्न नभएकोले सोसम्बन्धी विश्लेषण गरिएको छैन।

(ई) लगानी :

(रु लाखमा)

क्र.सं	विवरण	रकम		पविर्तन प्रतिशत
		२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	०६० आषाढको तुलनामा
१.	श्री ५ सरकारको ऋणपत्र	४८४	४०८	(१५.७०)
२.	शेयर तथा डिभेन्चरमा लगानी	५१३	४०५	(२१.०५)
३.	अन्य	१८३५	१००१	(४५.४५)
	जम्मा	२८३२	१८१४	(३५.९५)

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा संस्थाहरूको कुल लगानी रु. १८ करोड १४ लाख रहेको देखिन्छ। जुन गत त्रयमासको तुलनामा ३०.१५ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ। लगानीको समग्र विश्लेषण गर्दा यस्तो लगानीमध्ये सरकारी सुरक्षणतर्फ २२.४९ प्रतिशत शेयर तथा ऋणपत्रतर्फ २२.३२ प्रतिशत र मुद्दति (अन्य) र विविध शीर्षक नखुलेका लगानीतर्फ ५५.१९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

(उ) अनिवार्य नगद मौज्दात तथा तरलता स्थिति :

२०६१ आषाढमा संस्थाहरूको कुल तरल सम्पत्ति रु.४४ करोड ७३ लाख (मुद्दती बचतको अंशवाहेक) रहेको छ। जुन कुल बचतको २६.७१ प्रतिशत रहेको छ। संस्थाहरूको तरलताको अनुगमन गर्दा साप्ताहिक तरलतासम्बन्धी विवरणको आधारमा गरिने भए तापनि २०६१ आषाढ मसान्तको तरलता सम्बन्धमा विश्लेषण गर्दा यस बैकले जारी गरेको तरलता सम्बन्धी निर्देशनमध्ये सबै संस्थाहरूले बचत दायित्वको ७ प्रतिशत न्यूनतम तरलता कायम गरेको देखिन्छ। संस्थाहरूले आफ्नो बचत तथा सापटीको ०.५ प्रतिशत रकम नेपाल राष्ट्र बैङ्कमा अनिवार्य मौज्दात स्वरूप राख्नुपर्नेमा

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा किसान सहकारी संस्था लिमिटेड र मनकामना सहकारी संस्था लिमिटेडले सोको लागि ने.रा.बैङ्कमा खाता खोली रकम जम्मा गरेको देखिँदैन ।

(ऊ) संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति

२०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा उपर्युक्त संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति रु.२ अर्ब ४२ करोड ५४ लाख (Excluding Fictitious Asset) रहेकोमा सोही अवधिको जोखिम समायोजित सम्पत्ति रु. १ अर्ब ८८ करोड ६० लाख रहेको छ । गत आ.व.को तुलनामा संस्थाको कुल सम्पत्ति ८.०३ प्रतिशतले (रु. २६३७३ लाखबाट) घटेको र जोखिम समायोजित सम्पत्ति ९.१२ प्रतिशतले घटेको (२०७५३ लाखबाट) देखिन्छ । संस्थाहरूको २०६१ आषाढको कुल सम्पत्तिमा कर्जा तथा सापटीको अंश ५४ प्रतिशत रहेको छ ।

(ए) गैर बैकिङ्ग सम्पत्ति

२०६० चैत्रमा संस्थाहरूको कुल गैर बैकिङ्ग सम्पत्ति रु. १४ करोड ९६ लाख रहेकोमा ०६१ आषाढमा १८.१८ प्रतिशतले घट्न गई रु. १२ करोड २४ लाख पुगेको देखिन्छ । ०६१ आषाढसम्ममा बाँकी गैर बैकिङ्ग सम्पत्तिमध्ये नवजीवन सहकारी संस्था लिमिटेडको रु ८६ लाख (कुलमध्ये ७.०८ प्रतिशत), नवक्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेडको रु ३ करोड ८६ लाख ६८ हजार (कुलमध्ये ३१.५३ प्रतिशत), अमरावती सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. २ करोड ५८ लाख (कुलमध्ये २१.०७ प्रतिशत), सगुन सहकारी संस्था लिमिटेडको रु.१ करोड १७ लाख (कुलमध्ये ९.५५ प्रतिशत), द सहारा बचत तथा ऋण सहकारी लिमिटेडको रु. ७५ लाख, महिला सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. १ करोड ३० लाख (कुलमध्ये १०.६२ प्रतिशत), सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेडको रु.२३ लाख (कुलमध्ये १.८७ प्रतिशत), भेरी बचत तथा सहकारी संस्था लिमिटेडको रु. ७ लाख (कुलमध्ये ०.५७ प्रतिशत), नेपाल सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेडको रु.१ करोड ६ लाख, मकालु सहकारी संस्था लिमिटेडको रु.२२ लाख र युनाइटेड बचत तथा सहकारी संस्था लिमिटेडको रु.८ लाख रहेको देखिन्छ ।

(ऐ) नाफा नोक्सान स्थिति :

२०६१ आषाढ मसान्तमा २१ वटा संस्थाद्वारा प्रेषित विवरणको आधारमा संस्थाहरूको उक्त अवधिको सञ्चालन नाफा यकिन गर्न सकिएन । २०६० चैत्र मसान्तमा १० वटा सहकारी संस्थाहरू सञ्चित नोक्सानमा रहेकोमा समीक्षा अवधिमा नेपाल सहकारी संस्था लिमिटेड र नेशनल डेभलपमेन्ट कोअपरेटिभको इजाजत पत्र रद्द गरेको कारण ८ वटा संस्थाहरू सञ्चित नोक्सानीमा रहेको देखिन्छ । समीक्षा अवधिमा १० वटा सहकारी संस्थाहरू सञ्चित नाफामा रहेको कारण संस्थाहरूको कुल सञ्चित नोक्सान गत त्रयमासको तुलनामा ९.२५% घटी रु. ५ करोड ३९ लाख रहेको देखिन्छ । २१ वटा सहकारी संस्थाहरूमध्ये द सहारा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड, सर्लाहीको सबैभन्दा बढी सञ्चित नाफा रु. ९२ लाख र नवक्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेडको सबैभन्दा बढी सञ्चित नोक्सान रु. ५ करोड १५ लाख रहेको देखिन्छ ।

यसरी समग्रमा अधिकांश सहकारी संस्थाहरू सञ्चित नोक्सानमा रहनुलाई सकारात्मक मान्न सकिँदैन । सहकारी संस्थाहरू नोक्सानीमा जानुको प्रमुख कारणमध्ये कमजोर व्यवस्थापन, अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा तथा प्रवाह भएका कर्जाहरूमा निश्क्रिय कर्जाका अंश बढी रहनु, ब्याज असुली न्यून रहनु आदि देखिन्छ ।

प्रतिवेदन कार्यान्वयन (Enforcement)

निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ ले निरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन पक्षलाई ज्यादै महत्व दिएको छ । निरीक्षण कार्यको उद्देश्यको परिपूर्ति प्रतिवेदनको कार्यान्वयनमा भर पर्ने भएकोले विनियमावलीले प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि साङ्गठनिक संरचनामा अलग्गै इकाइ गठन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएअनुरूप विभागमा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि तीनवटा इकाइहरूको व्यवस्था गरी सोही बमोजिम कामकारवाही भइरहेको छ ।

आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण प्रतिवेदन कार्यान्वयनका सिलसिलामा भए गरेका प्रमुख काम कारवाहीहरूलाई सङ्क्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(१) विकास बैङ्क

- (क) आ.व. २०६०।६१ कृषि विकास बैङ्क मुख्य कार्यालय, नेपाल औद्योगिक विकास निगम केन्द्रीय कार्यालय र अन्य ६ वटा विकास बैङ्कको स्थलगत निरीक्षण गर्ने कार्य योजना रहेकोमा कृषि विकास बैङ्क मुख्य कार्यालय, नेपाल औद्योगिक विकास निगम केन्द्रीय कार्यालय बाहेकका विभिन्न ६ वटा विकास बैङ्कहरूको स्थलगत निरीक्षण भएकोमा पाँचवटा प्रतिवेदनहरू सम्बन्धित बैङ्कमा पठाइएको र सोमध्ये दुईवटा बैङ्कहरूबाट प्राप्त प्रत्युत्तर सन्तोषजनक भई फाइल बन्द गरिएको तथा दुईवटा प्रतिवेदनमा उल्लिखित केही कैफियतको सम्बन्धमा थप निर्देशन दिइएको र सोको प्रत्युत्तर प्राप्त भई नसकेको ।
- (ख) सो अवधिमा चारवटा ग्रामीण विकास बैङ्कको स्थलगत निरीक्षण गर्ने कार्ययोजना रहेकोमा तीनवटा (पूर्वाञ्चल, मध्यमाञ्चल र पश्चिमाञ्चल) ग्रामीण विकास बैङ्कहरूको स्थलगत निरीक्षण भई प्रतिवेदन सम्बन्धित बैङ्कमा पठाउने क्रममा रहेको ।
- (ग) उक्त अवधिमा नेपाल विकास बैङ्क लिमिटेडको स्थलगत निरीक्षण गर्दा देखिएका विभिन्न कैफियतहरूको सम्बन्धमा आवश्यक सुधार गर्न निर्देशन दिइएकोमा सो सम्बन्धमा आवश्यक सुधार हुन नसकी मिति २०६१।३।२४ देखि निक्षेप सङ्कलनमा रोक लगाइएको ।
- (घ) आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण गरिएका विकास बैङ्कहरूको कार्यान्वयन विवरण एवं नेपाल राष्ट्र^१ बैङ्कबाट भएका विशेष कारवाहीहरूको विवरण निम्न बमोजिमका तालिकाहरूमा उल्लेख गरिएको छ ।

आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण गरिएको विकास बैङ्कहरूको कार्यान्वयन विवरण

सि. नं.	विकास बैङ्कको नाम	निरीक्षण गएको मिति	प्रतिवेदन पठाएको मिति	प्रत्युत्तर प्राप्त मिति	कार्यान्वयनको स्थिति
१)	साना किसान विकास बैङ्क	२०६०।६।५	२०६०।९।९	२०६०।११।११	प्रत्युत्तर सन्तोषजनक भई फाइल बन्द गरिएको ।
२)	पश्चिमाञ्चल विकास बैङ्क	२०६०।६।२१	२०६०।८।२२	२०६०।१२।१०	केही विषयहरूमा थप सुधार गर्न मिति २०६१।२।२७ मा पुनः निर्देशन गरिएको ।
३)	युनाइटेड विकास बैङ्क	२०६०।६।२१	२०६०।१०।१५	२०६१।३।४	कैफियतसम्बन्धी केही विषयहरूको थप सुधार गर्न मिति २०६१।३।३० मा पुनः निर्देशन गरिएको । साथै, मिति २०६०।११।२६ को निर्णयबाट निक्षेपमा रु. ८ करोडको सीमा कायम गरिएको ।
४)	सिद्धार्थ विकास बैङ्क	२०६०।६।२१	२०६०।९।१४	२०६१।१।१७	दोस्रो प्रत्युत्तर पत्र प्राप्त भई फाइल बन्द गरिएको ।
५)	रुरल माइक्रो फाइनेन्स डेभलपमेण्ट सेण्टर	२०६०।१२।१६	२०६१।३।३		
६)	मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क	२०६१।२।११			
७)	पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क	२०६१।३।१			
८)	पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क	२०६१।३।५			
९)	नेपाल विकास बैङ्क	२०६०।१।८	२०६०।५।५	२०६०।७।६	२०६१।३।२४ मा थप निक्षेप सङ्कलनमा प्रतिबन्ध लगाइएको ।

नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट भएका विशेष कारवाहीहरू

स.नं.	वैङ्क	मिति	निर्देशन	प्रत्युत्तर
१)	सुदूर पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क	२०६१।१।९	२०६० आषाढमा प्राथमिक पूँजी ऋणात्मक -८.४३% भएकोले २०६१ आषाढसम्ममा निर्देशनको दायरामा ल्याउन ।	२०६१।२।२७ मा प्राप्त प्रत्युत्तरमा माओवादी समस्याका कारण संस्थाको आर्थिक स्थितिमा तत्काल सुधार आउने सम्भावना नभएकोले हालको पूँजी संरचनामा नै कारोबार गर्ने अनुमति माग भएको ।
२)	निर्धन उत्थान बैङ्क	६०।१।२६	आफ्नो प्राथमिक पूँजीको २२.३५ गुणा वित्तीय स्रोत सङ्कलन गरेकोमा निर्देशनको दायरामा ल्याउन भावी योजना पेश गर्न ।	गत वर्ष निष्कासित ३३ हजार साधारण शेयरको अन्तिम किस्ताको अन्तिम म्याद २०६१ साल वैशाख सम्ममा असुल गरी चुक्ता पूँजी रू. १ करोड पुऱ्याउने प्रतिबद्धता जाहेर गरेकोमा २०६१ आषाढ मसान्त सम्ममा चुक्ता पूँजी रू. ९९ लाख २० हजार पुगेको देखिन्छ ।
३)	स्वावलम्बन विकास बैङ्क		वैङ्कका अध्यक्ष श्री सरस्वती श्रेष्ठ महिला सहकारी लिमिटेडको समेत अध्यक्ष रहनु भएकोले २०६० फागुनसम्ममा कुनै एक संस्थाको अध्यक्ष पदबाट हट्न ।	२०५९।१।१२ मा लघुवित्तको कारोबार गर्ने विकास बैङ्कहरूलाई जारी भएको निर्देशनमा सोभन्दा अगाडि नै अध्यक्ष श्री सरस्वती श्रेष्ठ महिला सहकारीको अध्यक्ष रहिसक्नु भएकोले उक्त अवस्थामा निर्देशनानुसार उक्त मितिले १ वर्ष अर्थात् २०६०।१।१२ भित्र कुनै एक पदबाट हट्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरेको ।

(२) वित्त कम्पनी

क. आ.व. २०६०।६१ मा स्थलगत निरीक्षण गरिएका २९ वटा वित्त कम्पनीहरूको कार्यान्वयन स्थिति देहाएबमोजिम रहेको छ ।

- (अ) उक्त कम्पनीहरूमध्ये ताकेता नगरिकनै प्रत्युत्तर पठाउने वित्त कम्पनीहरू १४ वटा रहेका छन् भने ताकेता गरेपछि मात्र प्रत्युत्तर पठाउने वित्त कम्पनीहरू पाँचवटा रहेका छन् ।
- (आ) आ.व. २०६०।६१ मा स्थलगत निरीक्षण गरिएका तर बैङ्कबाट निरीक्षण प्रतिवेदन पठाउने क्रममा रहेका वित्त कम्पनीहरू चारवटा रहेका छन् भने निर्देशन कार्यान्वयन भइसकेका वित्त कम्पनीहरू तीनवटा रहेका छन् ।
- (इ) स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदन दिएपश्चात् निर्देशन कार्यान्वयन भइनसकेका वित्त कम्पनीहरू १४ वटा रहेका छन् ।
- (ई) प्रत्युत्तर प्राप्त भई कारवाहीको क्रममा रहेका वित्त कम्पनीहरू सातवटा रहेका छन् भने भर्खरै प्रतिवेदन प्रेषित गरिएकोले प्रत्युत्तर प्राप्त हुन बाँकी वित्त कम्पनीहरू तीनवटा रहेका छन् ।
- (उ) उक्त आ.व.मा स्थलगत निरीक्षण गरिएका वित्त कम्पनीहरूलाई निर्देशन कार्यान्वयन गराउने सन्दर्भमा २३ पटक पत्राचार र ताकेता गरिएको थियो । जसमध्ये ६ वटालाई

एक-एक पटक, सातवटालाई दुई-दुई पटक र एउटा वित्त कम्पनीलाई तीनपटक ताकेता गर्नुपरेको थियो ।

ख. आ.व. २०५९।६० मा स्थलगत निरीक्षण सम्पन्न भई सोही अवधिभित्र कार्यान्वयन भई नसकी आ.व.२०६०।६१ भित्र कार्यान्वयन गरिएका वित्त कम्पनीहरूको अवस्था देहाएवमोजिम रहेको छ ।

(अ) आ.व. २०५९।६० मा स्थलगत निरीक्षण सम्पन्न भई कार्यान्वयन भई नसकेका वित्त कम्पनीहरूमध्ये (१२ वटा कम्पनीले तोकता नगरी प्रत्युत्तर पठाएका थिए भने १३ वटा कम्पनीले ताकेता पश्चात् मात्र प्रत्युत्तर पठाएका थिए) एउटा कम्पनीको प्रत्युत्तर प्राप्त हुन सकेको छैन ।

(आ) निरीक्षण प्रतिवेदनको प्रत्युत्तर पठाएका वित्त कम्पनीहरूमध्ये १७ वटा कम्पनीहरूले यस आ.व.मा निर्देशन कार्यान्वयन गरिसकेका र सातवटा कम्पनीहरूले निर्देशन कार्यान्वयन गरी नसकेकोले ताकेता गरिएको र एक कम्पनीको प्रत्युत्तर उपर विभागमा कारवाही चलिरहेको छ ।

(इ) अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड, धरानले ताकेता गर्दा पनि स्थलगत निरीक्षणबाट देखिएका कैफियत सुधार गर्न दिइएका निर्देशनको जवाफ पठाएको छैन ।

ग. आ.व. २०६०।६१ मा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गरी साधारण सभाको लागि वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्न स्वीकृति दिइएका ५३ वटा कम्पनीहरूको स्थिति निम्नवमोजिम रहेको छ ।

(अ) वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्न स्वीकृति दिँदा तोकिएका शर्तहरूको ताकेता नगरिकन प्रत्युत्तर पठाउने वित्तकम्पनीहरू १८ वटा रहेका छन् भने ३२ वटा कम्पनीहरूको ताकेता गरेपछि मात्र प्रत्युत्तर पठाएका छन् । तीनवटा वित्त कम्पनीहरू गोरखा फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड, जनरल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड र जानकी फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेडबाट प्रत्युत्तर प्राप्त हुन बाँकी रहेको छ ।

ताकेता गरिएका वित्त कम्पनीहरूमध्ये १४ वटा कम्पनीलाई एक-एक पटक, १२ वटालाई दुई-दुई पटक, दुईवटालाई तीन-तीन पटक र तीनवटालाई चार-चार पटक गरी कुल ५६ पटक ताकेता गरिएको छ । ताकेताबाट केही कम्पनीको निर्देशन कार्यान्वयन गराइसकिएको छ भने केही कम्पनीहरू कार्यान्वयन गर्ने क्रममा रहेका छन् ।

(आ) प्रत्युत्तर प्राप्त ५० वटा वित्त कम्पनीहरूमध्ये ४० वटा कम्पनीहरूबाट २०६१ आषाढ मसान्तभित्र तोकिएका शर्तहरूको पालना भइसकेको छ भने आठवटा कम्पनीहरूबाट शर्तहरू कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेको छ । जसमध्ये पाँचवटा कम्पनीहरू कारवाहीको क्रममा रहेका छन् ।

(इ) यस बैङ्कको स्वीकृति नलिई साधारण सभा गराउने मर्कण्टाइल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड, वीरगञ्जलाई स्पष्टीकरण माग गरिएको छ तर प्रत्युत्तर प्राप्त भएको छैन ।

(ई) साधारण सभाको लागि वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्न स्वीकृति माग नगर्ने वित्त कम्पनीहरू एन.आइ.डि.सी. क्यापिटल मार्केटस्, हिमालय फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड र अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड गरी तीनवटा रहेका छन् ।

(उ) अरुण फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेडको गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गर्दा कम्पनीको अवस्था गम्भीर देखिएकोले सोको सुधार गर्न दुईपटक पत्राचार गरिएको छ ।

घ. थप कारवाही गरिएका वित्त कम्पनीहरू र कारवाहीको विवरण निम्नबोजिम रहेका छन्:

(अ) नेपाल फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड : निक्षेप सङ्कलनमा प्रतिबन्ध किन नलगाउने भनी १५ दिनभित्र स्पष्टीकरण पेश गर्न समय दिइएको र व्यावसायिक कार्य योजना एवं रणनीति ३० दिनभित्र पेश गर्ने शर्त तोकिएकोमा सो प्राप्त भई कारवाही चलिरहेको छ ।

(आ) नेशनल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट प्राप्त पत्राचार कम्पनीको लागि घर खरिद गर्दा भ्रष्टाचार भएको भन्ने सम्बन्धमा परेको उजुरीको छानबिन गरी उक्त आयोगलाई पत्राचार गरिएको छ ।

(इ) सम्भना फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : सीमाभन्दा बढी सङ्कलन गरेको वित्तीय स्रोत रु. २२९५ हजार मिति २०६१।३।१७ मा नेपाल राष्ट्र बैङ्क, बैकिङ्ग कार्यालय, थापाथलीमा निर्व्याजी रुपमा जम्मा गर्न लगाइएको छ । सो रकम तरलतामा गणना नगर्ने र यस विभागको स्वीकृति नलिई भिक्त नपाउने गरिएको छ ।

(ई) श्री इन्भेष्टमेण्ट एण्ड फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : कम्पनीले वितरण गरेको लाभांश यस विभागको मिति २०६०।१।१९ को पत्रबमोजिम असुलउपर गराई सञ्चालक समितिलाई समेत सचेत गराइएको छ ।

(उ) मर्चेण्ट फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : निक्षेपमा किन प्रतिबन्ध नलगाउने भनि १५ दिनको समय दिई स्पष्टीकरण सोधिएकोमा सोको प्रत्युत्तर प्राप्त भई कारवाहीको क्रममा रहेको छ ।

(ऊ) एल्पीक एभरेष्ट फाइनेन्स लिमिटेड

- हकप्रद शेयर बिक्री वितरण गरेको सम्बन्धमा साधारण सभाबाट अनुमोदन गराउन निर्देशन दिइएको छ ।

- बैङ्कबाट जारी पूँजीकोषसम्बन्धी निर्देशनको पालना नगरेको तथा कम्पनी ऐनको प्रावधान विपरीत बोनस शेयर वितरण गरेको हुँदा सो वितरण नगर्न निर्देशन दिइएको छ ।

(ए) प्रिमियर फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : सञ्चालकहरू ऐन तथा निर्देशनको पालनामा संवेदनशील नदेखिएको हुँदा सचेत गराई ऐन विपरीत वितरित लाभांश फिर्ता गर्न लगाइएको छ ।

(ऐ) क्रिष्टल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड : नीति निर्देशन कार्यान्वयन समितिको मिति २०६०।१।२।२९ को निर्णयानुसार बैङ्कको स्वीकृति नलिई संस्थापक शेयर खरिद-बिक्री गरेको सम्बन्धमा नियमन विभागबाट माग गरेको स्पष्टीकरणको आधारमा नयाँ थप भएका शेयरधनीहरूका सम्बन्धमा शैक्षिक योग्यता, अनुभव, करचुक्ता, कालोसूचीमा परे/नपरेको आदि खुलेको स्वघोषणा पत्र माग गरिएको छ ।

३. सहकारी संस्था

- क) आ.व. २०६०।६१ मा विभिन्न सातवटा सहकारी संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण गर्ने कार्य योजना रहेको र सो अवधिमा नौवटा सहकारी संस्थाको स्थलगत निरीक्षण भएको र आठवटा संस्थामा प्रतिवेदन प्रेषित गरिएका मध्ये दुईवटा सहकारी संस्थाको प्रत्युत्तर सन्तोषजनक भएको हुँदा फाइल बन्द गरिएको ।
- ख) उक्त संस्थाहरूमध्ये दुईवटा संस्थाको प्रतिवेदनमा उल्लेखित केही हैफियतको सम्बन्धमा थप निर्देशन दिइएको र सोको प्रत्युत्तर प्राप्त भई नसकेको । साथै, दुईवटा संस्थाबाट प्रत्युत्तर प्राप्त हुन बाँकी रहेको र एउटा संस्थाको निरीक्षण प्रतिवेदन तयारीको क्रममा रहेको ।
- ग) आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण गरिएको सहकारी संस्थाहरूको कार्यान्वयन स्थिति निम्नबमोजिम तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण गरिएको सहकारी संस्थाहरूको कार्यान्वयन विवरण

सि. नं.	सहकारी संस्थाको नाम	निरीक्षण गएको मिति	प्रतिवेदन पठाएको मिति	प्रत्युत्तर प्राप्त मिति	कार्यान्वयनको स्थिति
१.	नेशनल डेभलपमेण्ट को-अपरेटिभ सोसाइटी	२०६०।४।२१	२०६०।८।१०	२०६०।८।२५	मिति २०६०।१२।२३ को निर्णयअनुसार सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने इजाजत पत्र रद्द गरिएको ।
२.	उपकार बचत कोष तथा ऋण सहकारी संस्था	२०६०।६।२१	२०६०।९।२८	२०६१।१।१४	केही विषयहरूमा थप सुधार गर्न मिति २०६१।३।२ मा पुनः निर्देशन ।
३.	यति बचत तथा ऋण सहकारी	२०६०।८।१	२०६०।११।५	२०६१।२।१८	केही विषयहरूमा थप सुधार गर्न दोस्रो पटक मिति ०६१।३।२९ मा पुनः निर्देशन ।
४.	नवक्षितिज सहकारी संस्था	-	-	-	मिति २०६१।१।२३ को निर्णयबाट रु. १५ करोड ६३ लाखको निक्षेप सीमा कायम गरिएको ।
५.	सगुन सहकारी संस्था	-	-	-	मिति २०६१।१।२३ को निर्णयबाट रु. १२ करोड ५० लाखको निक्षेप सीमा कायम गरिएको ।
६.	युनाइटेड बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	-	-	-	मिति २०६०।१२।३ देखि रु. ४ करोडको निक्षेप सीमा कायम गरिएको ।
७.	अमरावती बहुउद्देश्यीय सहकारी	२०६०।८।१६	२०६०।१०।२९	२०६१।३।१	प्रत्युत्तर प्राप्त भई फाइल बन्द गरिएको ।
८.	स्टार बहुउद्देश्यीय सहकारी	२०६०।१०।१	२०६०।११।५	२०६०।१२।३	प्रत्युत्तर प्राप्त भई फाइल बन्द गरिएको ।
९.	नेपाल सहकारी संस्था	२०६०			मिति २०६१।२।१ को निर्णयानुसार सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने इजाजत पत्र रद्द गरिएको ।
१०.	विन्दबासिनी बचत तथा ऋण सहकारी	२०६०।१२।१६	२०६१।२।२७		
११.	द सहारा लोन सेभिङ्ग एण्ड इन्भेष्टमेण्ट को-अपरेटिभ सोसाइटी	२०६१।१।१३	२०६१।३।२४		
१२.	मकालु यातायात सहकारी संस्था	२०६१।३।१			

नोट: २०६१ आषाढ मसान्तसम्मको स्थिति ।

४. गैरसरकारी संस्था

आ.व. २०६०।६१ मा विभिन्न १० वटा गैरसरकारी संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण गर्ने कार्य योजना रहेको र सो अवधिमा ११ वटा संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण भई नौवटा संस्थामा स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदन प्रेषित गरिएकामध्ये एउटा संस्थाको प्रत्युत्तर सन्तोषजनक भई फाइल बन्द गरिएको, एउटा संस्थाले समयमा प्रत्युत्तर नपठाएको हुँदा पटक-पटक ताकेता गरिएको, पाँचवटा संस्थाबाट प्रतिवेदनमा उल्लेखित कैफियतको जवाफ प्राप्त हुन बाँकी रहेको र दुईवटा संस्थाको स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदन तयारीको क्रममा रहेको ।

आ.व. २०६०।६१ मा निरीक्षण गरिएको गैरसरकारी संस्थाहरूको कार्यान्वयन विवरण

सि. नं.	गैरसरकारी संस्थाको नाम	निरीक्षण गएको मिति	प्रतिवेदन पठाएको मिति	प्रत्युत्तर प्राप्त मिति	कार्यान्वयनको स्थिति
१.	ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च, दुहवी, सुनसरी	२०६०।६।२१	२०६०।८।२२		दोस्रो पटक मिति २०६१।३।२२ मा पुनः ताकेता गरिएको ।
२.	अहिला अधिकार तथा विकास केन्द्र, डिल्लीबजार	२०६०।८।१६	२०६०।१०।२६	२०६१।३।८	केही विषयहरूमा थप सुधार गर्न मिति २०६१।३।११ मा पुनःनिर्देशन ।
३.	नेपाल ग्रामीण विकास संस्था, जमल, काठमाडौं	२०६०।८।१६	२०६०।११।४	२०६१।१।२	केही विषयहरूमा थप सुधार गर्न मिति २०६१।३।२ मा पुनः निर्देशन ।
४.	नारी उत्थान केन्द्र, भरतपुर	२०६१।९।२८	२०६०।१०।२६	२०६१।३।१६	प्राप्त प्रत्युत्तर सन्तोषजनक भई फाइल बन्द गरिएको ।
५.	सामुदायिक महिला विकास केन्द्र, महुली, सप्तरी	२०६०।१२।१५	२०६१।३।२४		
६.	नेपाल ग्रामीण विकास समाज केन्द्र, भानुटोल, विराटनगर	२०६१।१।६	२०६१।३।१		
७.	चारतारे युवा क्लब, वाग्लुङ्ग	२०६१।१।२३	२०६१।२।३२		
८.	ग्रामीण जागरण मञ्च, वालुङ्ग	२०६१।१।२३	२०६१।३।१०		
९.	आदर्श युवा क्लब, नगदेश, भक्तपुर	२०६१।२।११			
१०.	नेपाल महिला उद्यमी सङ्घ, ललितपुर	२०६१।२।११			
११.	पाटन विजनेश एण्ड प्रोफेसनल विमेन, पुल्चोक, ललितपुर	२०६१।२।११	२०६१।३।९		

नोट: २०६१ आषाढ मसान्तसम्मको स्थिति ।

अन्य कार्यहरू

(क) विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण

देहाय अनुसारका वित्तीय संस्थाहरूको आवश्यकता अनुसार विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण सम्पन्न भएको छ ।

क्र.सं.	वित्तीय संस्था	विशेष निरीक्षण	अनुगमन निरीक्षण
१.	वित्त कम्पनी	४	१
२.	विकास बैङ्क	४	१
३.	सहकारी संस्था	-	१
४.	कृषि विकास बैङ्क शाखा	-	-
५.	गैर सरकारी संस्था	-	-
	जम्मा	८	३

(ख) छलफल, गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया र बैठक

(अ) वित्तीय संस्थाका उच्च पदाधिकारीहरूसँग छलफल

वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएका संवेदनशील र गम्भीर प्रकृतिका कैफियतहरू सुधार गराउनेतर्फ व्यवस्थापनलाई प्रेरित गराउने उद्देश्यले नीति निर्माणसँग सम्बन्धित विभागहरूसँग समेत समन्वय गरी त्यस्ता वित्तीय संस्थाका सञ्चालक समितिका पदाधिकारी तथा कार्यकारी प्रमुखहरूलाई विभागमै बोलाई कैफियतका सम्बन्धमा छलफल गरी सुधार गर्ने प्रतिबद्धता प्राप्त गर्न १२ वटा वित्तीय संस्थाका पदाधिकारीहरूसँग छलफल गरियो ।

(आ) गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन

विभागको वार्षिक कार्ययोजनाबमोजिम आ.व. २०६०।०६१ मा विकास बैङ्कको निर्देशन सम्बन्धमा विभागमा निरीक्षकहरूको संलग्नतामा दुई, वित्तीय संस्थाका वाह्य लेखापरीक्षकहरूको सहभागीतामा एक, वित्तीय संस्थाका आन्तरिक लेखापरीक्षण समितिका संयोजकहरूको सहभागीतामा एक र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली सम्बन्धमा सम्पूर्ण निरीक्षकहरूको सहभागीतामा दुई गरी जम्मा ६ वटा गोष्ठी सम्पन्न गरियो । त्यसै गरी निरीक्षणको क्रममा हासिल भएका अनुभवको आदान-प्रदान गर्ने सम्बन्धमा निरीक्षकहरूको संलग्नतामा दुई र निरीक्षणको प्रभावकारिता सम्बन्धमा सबै किसिमका विकास बैङ्कका अध्यक्ष तथा कार्यकारी प्रमुखहरूसँग एक गरी जम्मा तीनवटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरियो ।

(इ) बैठक

आर्थिक वर्ष २०६०।०६१ मा यस विभागसँग सम्बन्धित विषयलाई लिएर नीति निर्देशन कार्यान्वयन समितिको बैठक १७ पटक, निरीक्षण प्रतिवेदन विश्लेषण समितिको बैठक ५७ पटक र कार्ययोजना समितिको बैठक ५ पटक बसी विभिन्न निर्णयहरू सम्पन्न भएका छन् । मिति २०६१।३।२९ मा वसेको बैङ्कको सञ्चालक समितिको बैठकले नीति निर्देशन कार्यान्वयन समितिवाहेक अन्य समितिहरू खारेज गरिएको छ ।

वित्तीय संस्थाहरूको नामावली

(२०६१ आषाढ मसान्त)

(क) विकास बैङ्कतर्फ					
क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१	कृषि विकास बैङ्क	काठमाण्डौ	२	नेपाल औद्योगिक विकास निगम	काठमाण्डौ
३	नेपाल विकास बैङ्क लिमिटेड &	काठमाण्डौ	४	उद्यम विकास बैङ्क लिमिटेड	रत्ननगर, चितवन
५	निर्धन उत्थान बैङ्क लिमिटेड	सिद्धार्थनगर	६	मालिका विकास बैङ्क लिमिटेड	टिकापुर, कैलाली
७	रुरल माइक्रो फाइनेन्स डेभलपमेण्ट सेण्टर	काठमाण्डौ	८	सिद्धार्थ विकास बैङ्क लिमिटेड	वुटवल
९	डेभलपमेण्ट क्रेडिट बैङ्क लिमिटेड &	काठमाण्डौ	१०	युनाइटेड विकास बैङ्क लिमिटेड	वारा
११	नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैङ्क लिमिटेड	काठमाण्डौ	१२	डिप्रोक्स विकास बैङ्क लिमिटेड	रत्ननगर, चितवन
१३	नारायणी औद्योगिक विकास बैङ्क	रत्ननगर, चितवन	१४	छिमेक विकास बैङ्क लिमिटेड	हेटौडा
१५	स्वावलम्बन विकास बैङ्क	जनकपुर	१६	साना किसान विकास बैङ्क लिमिटेड	काठमाण्डौ
१७	पश्चिमाञ्चल विकास बैङ्क	रुपन्देही	१८	सहयोगी विकास बैङ्क लिमिटेड	जनकपुर
१९	पशुपति विकास बैङ्क लिमिटेड	वनेपा	२०	कर्णाली विकास बैङ्क लिमिटेड	नेपालगञ्ज

(ख) ग्रामीण विकास बैङ्कतर्फ

क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१	पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क लिमिटेड	विराटनगर	२	सुदूरपश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क लिमिटेड	धनगढी
३	पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क लिमिटेड	वुटवल	४	मध्यपश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क लिमिटेड	नेपालगञ्ज
५	मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क लिमिटेड	जनकपुर			

(ग) वित्त कम्पनीतर्फ

क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१	नेपाल आवास विकास वित्त कं.लिमिटेड &	काठमाडौं	२	नेपाल फाइनेन्स एण्ड सेभिड कं.लिमिटेड&	काठमाडौं
३	एन.आइ.डि.सी.क्यापिटल मार्केट लि &	काठमाडौं	४	नेशनल फाइनेन्स कं.लिमिटेड &	काठमाडौं
५	अन्नपूर्ण फाइनेन्स कं.लि &	पोखरा	६	नेपाल शेयर मार्केट एण्ड फाइनेन्स लिमिटेड &	काठमाडौं
७	पिपुल्स फाइनेन्स लि &	काठमाडौं	८	हिमालय फाइनेन्स एण्ड सेभिड कं.लिमिटेड	काठमाडौं
९	युनाइटेड फाइनेन्स कं.लि ७	काठमाडौं	१०	युनियन फाइनेन्स कं.लिमिटेड&	काठमाडौं
११	काठमाण्डौ फाइनेन्स लिमिटेड &	काठमाडौं	१२	मर्केण्टाइल फाइनेन्स कं.लिमिटेड	वीरगञ्ज
१३	नारायणी फाइनेन्स लिमिटेड&	भरतपुर	१४	इन्भेष्टा फाइनेन्स लि	वीरगञ्ज
१५	नेपाल हाउजिड एण्ड मर्चेण्ट फाइनेन्स लि &	काठमाडौं	१६	गोरखा फाइनेन्स कं.लि &	काठमाडौं
१७	युनिभर्सल फाइनेन्स लिमिटेड &	काठमाडौं	१८	पश्चिमान्चल फाइनेन्स कम्पनी लि &	वुटवल
१९	गुडविल फाइनेन्स लिमिटेड &	काठमाडौं	२०	सम्भना फाइनेन्स कं.लि &	वनेपा, काभ्रे
२१	सिद्धार्थ फाइनेन्स लिमिटेड &	सिद्धार्थनगर	२२	श्रीइन्भेष्टमेण्ट एण्ड फाइनेन्स कं.लिमिटेड&	काठमाडौं

२३	यती फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड ^{&}	हेटौडा	२४	लुम्बिनी फाइनान्स एण्ड लिजिड कं. लिमिटेड ^{&}	काठमाण्डौ
२५	एस फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड ^{&}	काठमाण्डौ	२६	स्टेण्डर्ड फाइनान्स लिमिटेड	काठमाण्डौ
२७	महालक्ष्मी फाइनान्स लिमिटेड ^{&}	वीरगञ्ज	२८	इण्टरनेशनल लिजिड एण्ड फाइनान्स कं.लिमिटेड ^{&}	काठमाडौं
२९	मर्चेण्ट फाइनान्स कम्पनी लि	काठमाडौं	३०	ललितपुर फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड ^{&}	ललितपुर
३१	जनरल फाइनान्स लिमिटेड ^{&}	काठमाडौं	३२	भाजुरत्न फाइनान्स एण्ड सेभिड कं.लि	काठमाडौं
३३	एल्पीक एभरेष्ट फाइनान्स लि ^{&}	काठमाडौं	३४	नेपाल श्रीलंका मर्चेण्ट बैङ्क लि ^{&}	काठमाडौं
३५	नवदुर्गा फाइनान्स कम्पनी लि	भक्तपुर	३६	नेपाल मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेड ^{&}	काठमाण्डौ
३७	जानकी फाइनान्स कम्पनी लि ^७	जनकपुर	३८	पोखरा फाइनान्स लिमिटेड ^{&}	पोखरा
३९	प्रिमियम फाइनान्स कम्पनी लि	ललितपुर	४०	सेन्ट्रल फाइनान्स कम्पनी लि	कुपण्डोल
४१	मल्टीपरपस सेविडस एण्ड इन्भेष्टमेण्ट कं.लि	राजविराज	४२	अरुण फाइनान्स एण्ड सेभिग्स कं.लिमिटेड	धरान
४३	नेपाल बंगलादेश फाइनान्स एण्ड लिजिड कं.लिमिटेड ^{&}	विराटनगर	४४	वुटवल फाइनान्स लि	वुटवल
४५	ओम फाइनान्स लिमिटेड	पोखरा	४६	सुजना फाइनेन्स लि	लाहान
४७	वर्ल्ड मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स कम्पनी	हेटौडा	४८	कस्मिक मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स कं.	काठमाण्डौ
४९	क्रिष्टल फाइनान्स लिमिटेड	काठमाण्डौ	५०	क्यापिटल मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेड	काठमाण्डौ
५१.	गुहेश्वरी मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेड	ललितपुर	५२.	रोयल मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेड	काठमाण्डौ
५३.	किष्ट मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेड	काठमाडौं	५४.	पाटन फाइनान्स कं.लिमिटेड	ललितपुर
५५.	एभरेष्ट फाइनान्स लिमिटेड	नारायणपथ, सिद्धार्थनगर	५६.	फेवा फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड,	चिप्लेढुङ्गा,पोखरा
५७.	वीरगञ्ज फाइनान्स लिमिटेड	वीरगञ्ज	५८	पूडेन्सीयल मर्चेण्ट बैकिङ एण्ड फाइनान्स	काठमाडौं
५९	इन्भेस्टमेन्ट एण्ड क्रेडिट फाइनान्स कम्पनि लिमिटेड	काठमाडौं			

(घ) सहकारी संस्थातर्फ (सिमित बैकिङ कारोवार मात्र)

क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१	नवजीवन सहकारी संस्था लिमिटेड	धनगढी	२	नव क्षितिज सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं
३	सगुन सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं	४	नेपाल सहकारी वित्तीय संस्था लिमिटेड	काठमाडौं
५	मकालु यातायात सहकारी संस्था लिमिटेड	विराटनगर	६	द सहारा लोन, सेविड एण्ड इन्भेष्टमेण्ट कोअपरेटिभस् सोसाइटी	मलंगवा
७	विन्दवासिनी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	काभ्रे	८	महिला सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं
९	नेपाल बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड	झापा	१०	राजश्री सेविग्स एण्ड इन्भेष्टमेण्ट को अपरेटिभ सो. लिमिटेड	सर्लाही
११	सहकारी वित्तीय विकास संस्था लिमिटेड	नेपालगञ्ज	१२	भेरी सहकारी संस्था लिमिटेड	नेपालगञ्ज
१३	श्री मनकामना सहकारी संस्था लिमिटेड	काभ्रे,वनेपा	१४	अमरावती बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं
१५	विकु वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	नवलपरासी	१६	युनाइटेड वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं

१७	किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड	लम्की, कैलाली	१८	स्टार बहुउद्देश्यीय बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	विराटनगर
१९	हिमालय सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाडौं	२०	उपकार बचतकोष तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	वालिंग्ग स्याङ्गा
२१	यति बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड	काठमाण्डौ			

(ड) गैर-सरकारी संस्थातर्फ (लघुकर्जा कारोवार गर्ने)					
क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१	नेपाल ग्रामीण विकास समाज केन्द्र	भानुटोल, विराटनगर	२	नेपाल ग्रामीण विकास संस्था	जमल, काठमाण्डौ
३	नेपाल सिकारा ग्रामीण विकास कार्यक्रम	भण्डारा, चितवन	४	चारतारे युवा क्लब	वाग्लुङ
५	महुली सामुदायिक विकास केन्द्र	बगधुवा, सप्तरी	६	सामुहिक युवा क्लब	बर्दिया
७	सामुदायिक महिला विकास केन्द्र	सप्तरी	८	ग्रामीण समुदायको लागि योजना प्रत्याभूति समूह नेपाल (प्याट्रोन)	धनकुटा
९	ग्रामीण जागरण मञ्च	महेन्द्रपथ, वाग्लुङ	१०	सर्वोदय ग्रामीण विकास संघ	ठेलिया, सप्तरी
११	जनजागरण मञ्च	रसुवा	१२	राष्ट्रिय शैक्षिक तथा सामुदायिक विकास संस्था (नेरुडो)	कुश्मा, पर्वत
१३	धौलागिरी सामुदायिक स्रोत विकास केन्द्र	वाग्लुङ	१४	नेपाल वातावरण तथा प्रदुषण उन्मूलन युनेस्को क्लब -नेपाल)	गोग्गु, काठमाण्डौ
१५	विकासका लागि स्थानीय स्वयं सेवकहरुको प्रयास (सल्म)	धनकुटा	१६	नेपाल महिला उद्यमी संघ	ललितपुर
१७	महिला अधिकार तथा विकास केन्द्र	काठमाण्डौ	१८	मानुषी	काठमाण्डौ
१९	जीवन विकास समाज	मोरङ	२०	नारी उत्थान तथा बालबालिका संरक्षण संघ	सप्तरी
२१	महिला आदर्श सेवा केन्द्र	काठमाडौं	२२	पाटन विजिनेस एण्ड प्रोफेसनल वीमेन	ललितपुर
२३	नारी उत्थान केन्द्र	चितवन	२४	महिला स्वावलम्बन समाज	चितवन
२५	नेपाल महिला उत्थान केन्द्र	ललितपुर	२६	भगवान युवा क्लब	काठमाण्डौ
२७	सश्रृजनात्मक महिला वातावरण विकास संस्था	काठमाण्डौ	२८	सृजना सामुदायिक विकास केन्द्र	सिरहा
२९	सृजना विकास केन्द्र	पोखरा	३०	सिगाना युवा क्लब	वाग्लुङ
३१	घरेलु तथा साना उद्योग संघ	काठमाडौं	३२	ग्रामीण क्षेत्र विकास तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	पर्वत
३३	आदर्श युवक क्लब	भक्तपुर	३४	सोसाईटी वेलफेयर एक्सन नेपाल (स्वान)	दाङ
३५	सोसल अपग्रेड इन प्रोग्रेस अफ एजुकेशनल रिजन (सुपर)	दाङ	३६	नेपाल महिला सामुदायिक सेवा केन्द्र	दाङ
३७	ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च	सुनसरी	३८	ग्रामीण महिला विकास संस्था,	दाङ, घोराही
३९	आमा समाज संघ	चितवन	४०	ग्रामीण महिला उत्थान केन्द्र	दाङ, घोराही
४१	खुर्कोट युवा क्लब	खुर्कोट, पर्वत	४२	थारु तथा राजी महिला समाज	भजनी, कैलाली
३	नारी अभ्युदय केन्द्र	नारायणगढ	४४	महिला उपकार मञ्च	कोहलपुर, बाँके

& सर्वसाधारणमा शैयर निष्काशन गरिसकेका बैंकिङ तथा वित्तीय संस्थाहरू ।

२०६०।६१ को वार्षिक कार्य योजना

सि.नं.	कार्य विवरण
१)	कृषि विकास बैङ्क, नेपाल औद्योगिक विकास निगम, विकास बैङ्क, सहकारी तथा NGO को Off-site Supervision प्रणाली तर्जुमा एवं अद्यावधिक गर्ने ।
२)	स्थलगत निरीक्षण
	(क) कृषि विकास बैङ्क, मु.का. -१
	१. सुपरिवेक्षण कार्यालय - ४ र सोअन्तर्गतका १० वटा शाखाहरू
	(ख) नेपाल औद्योगिक विकास निगम के.का.- १
	(ग) विकास बैङ्क - ६
	(घ) ग्रामीण विकास बैङ्क - ४
	(ङ) वित्त कम्पनी - २६
	(च) सहकारी संस्था - ७
	(छ) गैरसरकारी संस्था - १०
३)	सबै वित्तीय संस्थाहरूको त्रैमासिक, अर्ध वार्षिक तथा वार्षिक गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
४)	सबै वित्तीय संस्थाहरूको साप्ताहिक रूपमा तरलता अनुगमन गर्ने ।
५)	वित्तीय संस्थाहरूको आवश्यकतानुसार लक्षित, विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण गर्ने ।
६)	निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली सम्बन्धमा दुईवटा कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।
७)	वित्तीय संस्थाहरूको बाह्य लेखापरीक्षकको सहभागितामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।
८)	वित्तीय संस्थाका लेखापरीक्षण समितिका संयोजकको सहभागितामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।
९)	विकास बैङ्कको निर्देशन सम्बन्धमा निरीक्षकहरूको संलग्नतामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।
१०)	निरीक्षणको क्रममा हासिल भएका अनुभव सम्बन्धमा सबै निरीक्षकहरूको सहभागितामा दुईवटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
११)	निरीक्षणको प्रभावकारीता सम्बन्धमा सबै किसिमका विकास बैङ्कका अध्यक्ष तथा कार्यकारी प्रमुखहरूसँग एउटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

आ.व. २०६०।६१ को कार्य सम्पादन

सि. नं.	कार्य विवरण	कार्य सम्पादन (प्रतिशतमा)	कैफियत
१.	कृषि विकास बैङ्क, ने.औ.वि.नि., विकास बैङ्क, सहकारी तथा NGO को Off-Site Supervision प्रणाली तर्जुमा एवं अद्यावधिक गर्ने ।	५०%	समयमा नै तथ्याङ्क उपलब्ध हुन नसकेकोले कृषि विकास बैङ्कको मात्र Off-Site Supervision भएको ।
२.	स्थलगत निरीक्षण		
(क)	कृषि विकास बैङ्क मु.का. १, सुपरिवेक्षण कार्यलय ४ र सोअन्तर्गतका शाखाहरू ।	१००%	
(ख)	नेपाल औद्योगिक विकास निगम के.का. १		
(ग)	विकास बैङ्क ६	१००%	
(घ)	ग्रामीण विकास बैङ्क ४	७५%	एक ग्रामीण विकास बैङ्क कार्य सम्पादन गर्न नसकेको ।
(ङ)	वित्त कम्पनी २६	११२%	कार्य योजनाअनुसारको एक संस्था निरीक्षण गर्न नसकिएको भए पनि कार्य योजना बाहेक थप चारवटा संस्थाको निरीक्षण गरिएको ।
(च)	सहकारी संस्था ७	१००%	
(छ)	गैरसरकारी संस्था १०	१००%	
३	सबै वित्तीय संस्थाहरूको त्रैमासिक, अर्ध वार्षिक तथा वार्षिक गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।	१००%	
४	सबै वित्तीय संस्थाहरूको साप्ताहिक रूपमा तरलता अनुगमन गर्ने ।	१००%	
५	वित्तीय संस्थाहरूको आवश्यकतानुसार लक्षित, विशेष तथा अनुगमन निरीक्षण गर्ने ।		लक्ष्यसँग तुलना गर्न नपरेकोले प्रतिशत उल्लेख नगरिएको ।
६	निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली सम्बन्धमा दुईवटा कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।	१००%	
७	वित्तीय संस्थाहरूको बाह्य लेखापरीक्षकको सहभागितामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।	१००%	
८	वित्तीय संस्थाका लेखापरीक्षण समितिका संयोजकको सहभागितामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।	१००%	
९	विकास बैङ्कको निर्देशन सम्बन्धमा निरीक्षकहरूको संलग्नतामा एक दिने गोष्ठी सञ्चालन गर्ने ।	१००%	
१०	निरीक्षणको क्रममा हासिल भएका अनुभव सम्बन्धमा सबै निरीक्षकहरूको सहभागितामा दुईवटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१००%	
११	निरीक्षणको प्रभावकारिता सम्बन्धमा सबै किसिमका विकास बैङ्कका अध्यक्ष तथा कार्यकारी प्रमुखहरूसँग एउटा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१००%	

**CONSOLIDATED AUDITED BALANCE SHEET OF
NATIONAL AND REGIONAL LEVEL DEVELOPMENT BANKS
(FY. 2060/61)**

(Rs. in '000)

<u>Liabilities</u>			<u>Assets</u>		
S.N.	Particulars	Total	S.No.	Particulars	Total
1	Paid up share capital	2,117,216	1	Cash balance	598,324
2	Non-redeemable pref. Shares	-	2	Bank balance	3,373,422
3	Hybrid capital	-	2.1	NRB balance	1,646,099
4	Reserve and surplus	(7,853,774)	2.2	Other bank balance	1,581,849
4.1	General reserve	417,989	2.3	Balance with non-licensed	145,474
4.2	Share premium	-	3	Investments	3,172,380
4.3	Capital reserve	37	3.1	HMG securities	817,928
4.4	Dividend equalisation fund	-	3.2	In HMG owned company	2,033,264
4.5	Assets revaluation reserve	-	3.3	NRB bonds	-
4.6	Investment fluctuation fund	10,000	3.4	Fixed deposits	65,486
4.7	Other reserves	11,898	3.5	Listed equity / debentures	26,407
4.8	Acc. profit/(loss)	(8,293,698)	3.6	Unlisted equity/deb.	202,892
5	Borrowings	3,823,650	3.7	Others	26,403
5.1	NRB	424,278	4	Loans and advances	33,576,041
5.2	CBs	642,871	4.1	Loan against HMG/NRB bonds	-
5.3	Fis	-	4.2	Loan against self FD receipts	105
5.4	Subordinated debts	-	4.3	Loan against others FD receipts	-
5.5	Others	2,756,501	4.4	Other loans	33,575,935
6	Deposits	31,198,896	5	Fixed assets	925,208
6.1	Fixed deposit	13,852,619	6	Other assets	10,654,476
6.2	Saving deposit	15,512,088	6.1	Interest receivable	6,108,404
6.3	Recurring deposit/Current Dep	910,140	6.2	Non-banking assets	1,385,550
6.4	Provident fund	12,333	6.3	Sundry debtors	434,439
6.5	Others	911,716	6.4	Staff loan	1,353,065
7	Other liabilities & provisions	23,029,690	6.5	Branch account	(979)
7.1	Loan loss provision	18,342	6.6	Others	1,373,997
7.2	Investment loss provision	323	7	Expenses to be written - off	15,827
	Provision for NBA	-			
7.3	Dividend payable	5,517			
7.4	Bonus payable	-			
7.5	Interest on deposit payable	3,321,779			
7.6	Interest on borrowing	31			
7.7	Accrued commission	-			
7.8	Audit fee	214			
7.9	Gratuity fund	992,005			
7.10.	PF fund	1,024,847			
7.11	Proposed dividend	16,842			
7.12	Net income tax provision	248,028			
7.13	Sundry creditors	580,166			
7.14	Interest suspense	6,057,050			
7.15	Branch account	986,933			
7.16	Staff bonus provision	16,996			
7.17	Others	1,861,385			
	Total	52,315,678			52,315,678

Off Balance Sheet Items

Underwriting commitment	10,000
Bid and performance bond	179,373
Advance payment guarantee	32,719
Financial guarantee	17,215
Partly paid shares/debentures	-
Irrevocable loan commitment	-
Income tax contingent liability	-
Other contingent liabilities	17,072
Total	256,379

* --- As per provisional B/S of 2061

**--- Non Audited

*** Data of NIDC is not included.

**Consolidated Audited Balance Sheet of Micro-finance Development Bank
(Asadh 2061)**

(Rs. in '000)

S.No	Liabilities	Total	S.No	Assets	Total
1)	Capital	520,785	1)	Cash	14,551
2)	General Reserve	33,010	2)	NRB Balance	60,193
3)	Other Reserve	97,145	3)	Other Bank Balance	539,036
4)	Borrowings	3,289,572	4)	Investment	1,233,214
5)	Deposits	699,438		4.1 NRB Bond	162,500
6)	Loan Loss Provision	213,674		4.2 Share and Debenture	4,075
7)	Interest Suspense	66,081		4.3 Other Investment	96,808
8)	Other Liabilities- 1	211,411		4.3.1 Fixed Deposit	969,831
9)	Profit and Loss A/C	(40,711)	5)	Loan and Advances	2,825,871
			6)	Fixed Assets	51,531
			7)	Interest Receivable	26,230
			8)	Other Assets	100,768
			9)	Preliminary Expenses	140,310
	Total	5,090,405		Total	5,090,405

Consolidated Audited Balance Sheet of Finance Companies
(As on 31 Ashad 2061)

(Rs. in '000)

S.No.	Liabilities	Rs.	S.No.	Assets	Rs.
1)	Paid-up Capital	2193401	1)	Cash	139212
2)	General Reserve	481763	2)	Bank Balance	5123016
3)	Other Reserves	17238	2.1	NRB	455319
4)	Borrowings	1343050	2.2	Commercial Banks	3139855
4.1	Nepal Rastra Bank	–	2.3	Other Bank & Fin. Instn.	1527842
4.2	Other Finan. Institution	1343050	3)	Investment	1692725
5)	Deposits	19493661	3.1	Govt. Bonds	1311560
5.1	Saving	3711700	3.2	Share & Debenture	339582
5.2	Fixed	15074399	3.3	Other Investment	41583
5.3	Recurring & Other Deposit	707562	4)	Loan & Advances	17850842
6)	Current Liabilities	1498484	4.1	Hire Purchase	2937290
7)	Provisions	1523193	4.2	Housing	5325390
7.1	Loan Loss	944863	4.3	Term	8312813
7.1.1	General Loan loss	169408	4.4	Leasing	317431
7.1.2	Specific Loan loss	775455	4.5	Merchant Banking Trans.	5720
7.2	Non-Bank Assets	146678	4.6	Against FDR/Govt. Bond	727264
7.3	Investment Adj. Fund	10707	4.7	Inter Finance Co. Lending	974
7.4	Prov. for Loss in Inv.	51257	4.8	Other	223960
7.5	Others provision	369688	5)	Fixed Assets	636673
8)	Other Liabilities	435881	5.1	Lease Hold Asset	149379
9)	Profit & Loss Account	184072	5.2	Other Fixed Assets	487294
			6)	Other assets	1697437
			6.1	Non-bank assets	489257
			6.2	Other assets	1208180
			7)	Expns. to be written-off	30838
	Total	27170743		Total	27170743

Off-Balance Sheet Item

Underwriting Commitment	3000		
Other guarantee issued	421553		

**Consolidated Un-audited Balance Sheet of Co-operatives
(Asadh 2061)**

(Rs. in '000)

S.No	Liabilities	Total	S.No	Assets	Total
1)	Paid-up Capital	191718	1)	Cash	34034
2)	General Reserve	32096	2)	Bank Balance	380268
3)	Other Reserve	22612		- NRB	20750
4)	Borrowings	41108		- Others	359518
	- NRB	-	3)	Investment	181491
	- Others	41108		- Government Bond	40874
5)	Deposits	1674197		- Share and Debenture	40500
	- Savings	824494		- Fixed Deposit	87835
	- Fixed	646049		- Others	12282
	- Others	203654	4)	Loans and Advances	1309911
6)	Others liabilities	193331	5)	Fixed Assets	48355
7)	Provisions	240078	6)	Other Assets	385520
	- LLP (G+S+D)	150591		- Int. receivable	162083
	- LLP (B)	-		- Non-banking assets	-
	- Other provisions	89487		- Staff loan	3259
8)	Accumulated Profits	-		- Sundry Debtors	18566
				- Others	79231
			7)	Expenses to the Written off	1651
			8)	Accumulated loss	53910
	Total	2395140		Total	2395140